

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

BAKALÁŘSKÉ PREZENČNÍ STUDIUM

2012–2015

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Veronika Nešporová

Lateralita u dětí předškolního věku

Praha 2015

Vedoucí bakalářské práce: PhDr. Alice Bosáková

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

BACHELOR FULL-TIME STUDIES

2012-2015

BACHELOR THESIS

Veronika Nešporová

Lateralita u dětí předškolního věku

Prague 2015

The Bachelor Thesis Work Supervisor: PhDr. Alice Bosáková

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená bakalářská práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne

Veronika Nešporová

Poděkování

Chtěla bych poděkovat paní doktorce Alici Bosákové za pomoc a podporu při vypracování této práce a za cenné podněty a připomínky k níže rozebíranému tématu.

Anotace

Bakalářská práce se zabývá lateralitou u dětí předškolního věku. Stručným popisem toho, co je lateralita, vymezením pojmů leváctví a praváctví. Jsou zde rozděleny druhy; stupně a typy laterality, také se práce zaměřuje na vliv prostředí, který má vliv na lateralitu i na správnou výchovu leváka.

Teoretické poznatky o problémech, které vznikají u leváků vlivem přeučování, jsou shrnuty v praktické části do otázek dotazníku, který je určen pro pedagožky dvou konkrétních mateřských škol.

Klíčová slova

Ambidextrie (nevyhraněnost), diagnostika laterality, dítě, dominance, lateralita, levorukost, pravá a levá hemisféra, pravorukost, předškolní věk, přeučování, výchova leváka, zkoušky laterality.

Annotation

This bachelor thesis analyzes laterality among children in preschool age. Brief description of what laterality is, defining terms of left – handedness and right – handedness. There are divided species; levels and types of laterality, thesis also focuses on environment's influence, which also has influence on laterality and on correct upbringing of left – hander.

Theoretical knowledge about problems, that are generated in the case of left – handers with influence of relearnig are summarized in practical part in questionnaire, which is designed for teachers of two specific kindergartens.

Key words

Diagnosis of laterality, education hander, children, laterality, laterality tests, learning curve, left – handedness, neutrality, prepotenci, preschool age, right and left hemisphere, right – handedness.

OBSAH

ÚVOD.....	8
1 VYMEZENÍ POJMŮ LEVÁCTVÍ A PRAVÁCTVÍ.....	10
2 DOMINANCE A LATERALITA	11
2.1 Pravá a levá hemisféra	12
2.2 Druhy laterality	13
2.3 Stupně laterality	14
2.4 Typy laterality	14
3 DĚDIČNOST A VÝCHOVA	15
3.1 Vymezení pojmu předškolní věk	18
4 DIAGNOSTIKA LATERALITY	19
4.1 Zásady při diagnostikování	21
4.2 Zkoušky laterality	21
5 VLIV PROSTŘEDÍ NA LATERALITU	25
5.1 Přeučování	27
5.1.2 Příčiny potlačování levorukosti.....	30
5.1.3 Následky potlačování levorukosti	31
6 SPRÁVNÁ VÝCHOVA LEVÁKA	33
6.1 Přístup k levákům v současnosti	34
7 KVANTITATIVNÍ VÝZKUM	35
7.1 Dotazník	35
7.2 Cíl a průzkumné problémy	37
7.3 Stanovení hypotéz	37
7.4 Popis výběru a konstrukce metody	38
7.5 Popis výzkumného vzorku	38
8 VYHODNOCENÍ EMPIRICKÝCH DAT	39
9 SHRNU TÍ KVANTITATIVNÍHO VÝZKUMU	56
9.1 Ověření hypotéz	56
ZÁVĚR	60
SEZNAM POUŽITÝCH INFORMAČNÍCH ZDROJŮ	62
SEZNAM TABULEK A GRAFŮ	63
SEZNAM PŘÍLOH.....	64

ÚVOD

V soudobé společnosti již přijímáme lateralitu jako přirozenou a individuální součást vyvíjející se osobnosti, a to nemluvíme jen o odbornících, vychovatelích či učitelích, nýbrž myslíme společnost, jako takovou. Je tomu již 48 let od doby, kdy profesor MUDr. PhDr. Miloš Sovák DrSc. dal podnět k zákazu přeučování levorukých dětí na děti pravoruké. Díky němu se v dnešní společnosti problematika výchovy a vedení leváků neopomíjí, ba naopak, je pečlivě a bedlivě sledována na individuálních osobnostech, během procesu osvojování si psacích návyků a sledována a podporována nejrůznějšími metodickými pomůckami a prostředky pro snažší nácvik a rozvoj orientace v prostoru. Obecně lze říci, že dnešní společnost levorukými osobami nepohrdá, jak tomu bylo dříve, ale naopak se snaží vymýšlet a vytvářet předměty pro jejich denní potřeby i předměty pracovní, výrobky potřebné k rozvoji uměleckých potencialit v oblasti hudby, ale i ve výtvarných odvětvích.

Díky Sovákovu pokynu o zákazu přeučování leváků je kladen důraz na akceptaci přirozeného leváctví, ovšem i praváctví, během vzdělávání a to především v předškolním období, kterému se budeme v této práci věnovat. Právě v tomto období je třeba dbát na individualitu jedince a neopomíjet potřeby každé vyvíjející se osobnosti. Vždyť stresy v tomto období nás mohou ovlivňovat po celý zbytek našeho života.

Zaměříme se na leváky předškolního věku, na to, jak přistupovat k jejich leváctví již od prvopočátků, ať už v primární skupině – jejich rodině, tak ve skupině sekundární – v kolektivu mateřské školy, která je pro každého jedince též velmi důležitá. Dítě se již od raného dětství učí pracovat v kolektivu stejně starých dětí, které mnohdy doprovázejí podobné „problémy“, jako ono jedno konkrétní dítě, které je právě levoruké.

Celá práce je rozdělena na dvě části – na část teoretickou a na část praktickou. V teoretické části se v prvotní řadě zaměřujeme na to, co to lateralita je, dále pak stručně charakterizujeme pojmy leváctví a praváctví. Samostatná kapitola této práce je věnována i dominanci a lateralitě, kde popisujeme dominanci, dále pak stručně popíšeme pravou a levou hemisféru, zejména pak funkce, které hemisféry plní. V této kapitole je dále vymezený prostor pro druhy, stupně a typy lateralit, které bychom neměli opomíjet. Další ze šesti kapitol teoretické části je věnována příčinám leváctví. Zde se zaměřujeme na možný výskyt leváků v rodinách, zda se jedná o leváka vlivem dědičnosti nebo vlivem výchovného prostředí. V této kapitole si i stručně charakterizujeme samotný pojem – předškolní věk.

Jedna z dalších rozšířenějších kapitol této práce je zaměřena na diagnostiku laterality, kam spadají i zásady při diagnostikování a také zkoušky laterality. V této práci je podrobněji popsáno pár konkrétních zkoušek laterality; pomocí nichž si může každý sám na sobě vyzkoušet dominanci párového orgánu. A samozřejmě nesmíme opomenout popsat vliv přeučování levorukého jedince a příčiny i následky přeučování. Teoretickou část bakalářské práce uzavíráme nástinem správné výchovy leváka a přístupem k levákům v současnosti.

Praktická část této práce je zaměřena na kvantitativní výzkum, kde pomocí dotazníkového šetření zjišťujeme přístup pedagožek k levorukým dětem v konkrétních dvou mateřských školách námi zvolených. Jedná se o Mateřskou školu v Uhlířských Janovicích a Mateřskou školu v Malešově. V této části jsme si zvolili cíle, ke kterým bude dotazníkové šetření směřovat, dále pak hypotézy, které se buďto potvrdí, čímž se prokáže jejich platnost, anebo se nepotvrdí. Celá praktická část je zakončena vyhodnocením získaných empirických dat a shrnutím kvantitativního výzkumu včetně ověření našich, předem stanovených hypotéz.

1 VYMEZENÍ POJMŮ LEVÁCTVÍ A PRAVÁCTVÍ

Abychom dobře pochopili rozdíl, mezi leváctvím a praváctvím, měli bychom si hned na začátku ujasnit a charakterizovat jednotlivé pojmy a nastínit vnímání rozdílů mezi levorukými a pravorukými lidmi. Dále je třeba zmínit, že to byl sám člověk, kdo se rozhodl rozlišovat onu pravou a levou stranu. Ovšem, je to vlastní opravdu jen lidem – ve světě zvířat bychom orientaci na jednu či na druhou stranu hledali jen těžko.

V následujících odstavcích se zaměříme na stručnou charakteristiku pojmů levý a pravý, na pojmy, které jsou ve všech světových jazycích vesměs vnímány stejně, ale mnohdy předurčily jejich zařazení v životě člověka.

Leváctví je charakterizováno „*funkční převahou levé ruky, přednostně se užívá i dolní končetiny, oka a ucha.*“¹⁾ Dále autorky Syllabová a Drnková uvádějí mnoho dalších překladů výše uvedeného pojmu. Latinský sinister či řecký výraz laios - představuje významy typu neobratný, škodlivý, špatný, zvrácený. I arabský výraz pro leváctví – šimál – znamená v přeneseném významu nešťastný. Pokud nahlédneme do současných moderních evropských jazyků, zjistíme, že i zde jsou nemalé spojitosti s předešlými negativně vyznívajícími výrazy. Německé označení link a francouzské gauche jsou zhruba na stejné úrovni, znamenají levý – nešikovný a i anglický výraz lefthanded je překládán jako levoruký i neobratný.

Praváctví je charakteristické preferencí především pravé ruky. Už ve staré řečtině bylo slovo dexios v přeneseném významu chápáno jako zdárný, schopný, chytrý; v arabštině slovo jaman představovalo pravou stranu, z tohoto základu vzniklo také sloveso jamana – být šťastný. Latinský výraz dexter obsahuje významy příznivý, šťastný, obratný či vhodný. Podobně jsou na tom výrazy i v jiných jazycích – anglické right, německé recht či ruské pravj jsou též vykládány jako pravý, pravdivý, spravedlivý, řádný, poctivý, správný.²⁾

Jako další doplňující informace o vnímání těchto dvou pojmů (leváctví a praváctví), nám také dopomáhá obyčejná lidská mluva. Z ní nám vyplývá hodnocení kladné strany tj. „vpravo“ a strany záporné „vlevo“. Vzpomeňme si na běžně užívané fráze, které zná dnes snad každý: „Má obě ruce levé“, „Na práci je levý“, „Kope levou nohou“, apod. Tyto fráze používáme, když máme na mysli nešikovného a neobratného jedince. V dřívějších dobách jsme se mohli setkat i s označením dítěte, coby levobočkem – nemanželským přírůstkem.

¹⁾ KŘIŠŤANOVÁ, L.: *Diagnostika lateralit a metodika psaní levou rukou*. Hradec Králové: Gaudeamus, 1998. ISBN 80-7140.914-8.

²⁾ DRNKOVÁ, Z., SYLLABOVÁ, R.: *Záhada leváctví a praváctví*. Praha: Avicenum, 1983.

Říká se, že i když člověk vstane levou nohou z postele, není zaručen jeho neúspěšný den. Oproti tomu velice příznivěji shledáváme opačnou – pravou – stranu. Dopomáhají tomu i výrazy jako např. „přišel v ten pravý čas“; „potřese si pravicí“; „jsi mou pravou rukou“; apod.³⁾

Sovák definuje leváctví i praváctví takto: „*leváctví je přirozeným projevem lateralit u člověka stejně tak jako praváctví.*“⁴⁾ Je zvláštní, proč právě levá strana byla vybrána, coby zapovězenou, špatnou stranou. Můžeme děkovat Bohu, že žijeme již v tak vyspělé a moderní společnosti, která nepokládá leváctví za horší, méněcennou hodnotu. Vždyť všichni máme stejné příležitosti, nerozdělujeme se sami, ale ani nás nerozděluje společnost na levé a pravé, šikovné či nešikovné.

Leváctví prožívá od konce 60. let 20. století pozvolný rozkvět směrem k přirozenému rozvoji osobnosti. Díky tomu mohou levorucí lidé plně využít vrozenou lateralitu, aniž by za ni byli nejrůznějšími způsoby trestání, kárání či odstrkování.

Tím byla pravá strana považována za stranu uctívanou, neboť s ní přicházel i bůh - Slunce. Za levou a špatnou stranou byla naopak vnímána druhá, severní strana.

2 DOMINANCE A LATERALITA

Lateralita (z latinského slova lateris, latus znamená stranu či bok), popisuje Sovák ve své knize *Metodika výchovy leváků* jako: „*převaha jednoho z párových orgánů (smyslových i hybných) popř. převaha jedné poloviny orgánu nepárového (např. jazyka).*“⁵⁾ Dále Sovák v knize *Výchova leváků v rodině*, kterou vydal téměř o dvacet let později, než výše zmiňovanou knihu první, popsal a vymezil dvě skupiny lateralit a to tvarovou a funkční lateralitu.

Tvarová lateralita zahrnuje tvar, velikost a objem párových orgánů. Jak již dnes víme, kdybychom rozpůlili člověka, nikdy nedostaneme úplně stejné poloviny těla, člověk zkrátka není zcela symetrický, ač se to na první pohled může zdát, každá polovina je jiná a to včetně obličeje.

³⁾ ZOCHÉ, H.- J.: *Vidím svět i z druhé strany: Mimořádné schopnosti leváků*. Praha: Ikar, 2006. ISBN 80-249-0647-3.

⁴⁾ SOVÁK, M.: *Výchova leváků v rodině*. Praha: SPN, 1985.

⁵⁾ SOVÁK, M.: *Metodika výchovy leváků*. Praha: SPN, 1966.

Funkční lateralita zahrnuje rozdíly ve výkonnosti orgánů. Každý z nás je jiný a preferuje i jiné strany těla. Každý upřednostňuje jinou nohu při odrazu, používá svou „silnější“ ruku na držení tenisové rakety, preferuje jedno oko před druhým při pohledu do dětského krasohledu, či nastavuje bystřejší ucho na zahradu sousedů.⁶⁾

Dominance i lateralita k sobě mají velice blízko. Sovák ve své publikaci uvádí, že dominance je „*vlastnost jedné z hemisfér, která je vrozená a dědičná.*“⁷⁾ Dále potom dodává, že „*lateralita jako odraz vrozené dominance je závislá na společenských vlivech, dominance bez ohledu na výchovné vlivy trvá, může se však při potlačování lateralit narušovat.*“⁸⁾

2.1. Pravá a levá hemisféra

Lidský mozek je vnímán jako základna pro centrální nervový systém člověka. Řídí veškeré smyslové i motorické výkony lidského těla. Největší část mozku tvoří tzv. přední mozek, který je složen ze dvou hemisfér – pravé a levé. Obě hemisféry (které jsou ve tvaru polokoule) jsou vzájemně propojeny, vzájemně spolu spolupracují a vyměňují si veškeré informace.

Navíc se organizačně kříží, což znamená, že pravá hemisféra řídí levou polovinu těla a levá hemisféra má zase naopak pravou polovinu těla.⁹⁾ Každá z hemisfér se specializuje na jiné funkce. Zoche¹⁰⁾ jejich funkce zmínil ve své knize *Vidím svět i z druhé strany* a my na základě toho sestavili následující tabulku.

⁶⁾ SOVÁK, M.: *Výchova leváků v rodině*. Praha: SPN, 1985.

⁷⁾ Tamtéž, s. 7.

⁸⁾ Tamtéž, s. 10.

⁹⁾ ZOCHÉ, H. – J.: *Vidím svět i z druhé strany: Mimořádné schopnosti leváků*. Praha: Ikar, 2006. ISBN 80-249-0647-3.

¹⁰⁾ Tamtéž.

Tabulka č. 1 – Rozdělení schopností podle funkčnosti hemisfér

Praváci	Leváci
Levá hemisféra	Pravá hemisféra
Pravá strana těla	Levá strana těla
Analytické, logicko-řečové myšlení, lineární	Syntetické, ucelené, komplexní myšlení, s četnými návaznostmi, propojeními a vztahy probíhající v jednom čase
Čas	Prostor a perspektiva
Gramaticální porozumění	Obrazová představivost, rozpoznávání obličejů
Centrum řeči	Paměť a melodie
Řečové pochopení významu slov	Tělesná představivost, prostorová orientace
Slovní zásoba, zejména abstraktní pojmy	Intuice
Intelekt	Rozpoznávání výšek a hloubek tónů v hlase, empatie, sociální vnímání

Zdroj: Autor práce

Během lidského vývoje nabyla jedna z hemisfér funkci vedoucí, zatímco ta druhá přijala funkci pomocnou. Sovák nazval tuto vedoucí funkci jedné z těchto hemisfér coby funkci dominantní. Dominantní hemisféra je především charakteristická tím, že „ovládá především obratnost, tj. nejvyšší úkony vedoucí ruky, a že zároveň řídí složité funkce řeči.“¹¹⁾

2.2 Druhy laterality

Křišťanová¹²⁾ do své knihy zahrnuje i souhrnný přehled druhů laterality dle Sováka:

- vrozený levák;
- přecvičovaný levák;
- přecvičovaný pravák – rodiče posilovali dítěti obě ruce;
- levák z nutnosti – úraz, amputace, obrna;
- patologický levák – důsledek poškození mozku;
- vrozeně oboustranný jedinec – ambidexter (ambo – oba; dexter – pravý).

¹¹⁾ SOVÁK, M.: *Výchova leváků v rodině*. Praha: SPN, 1985.

¹²⁾ KŘIŠŤANOVÁ, L.: *Diagnostika laterality a metodika psaní levou rukou*. Hradec Králové: Gaudeamus, 1998. ISBN 80-7140-914-8.

2.3 Stupně laterality

I lateralita má několik stupňů, které se posuzují. V horních končetinách se nám lateralita projevuje nejvýrazněji. U jedinců, jak levorukých tak i pravorukých můžeme pozorovat výraznou lateralitu, která je zřetelná již na první pohled, ale i lateralitu, která je spíše oslabená.

Tito lidé nedávají přednost jedné ruce před druhou, jsou spíše nevyhranění. Ovšem, v tomto případě se nejedná o ambidextry (obouruké jedince), ale jsou zde pouze patrné rozdíly ve stupni dominance, a lateralita je zde nepatrná.¹³⁾

2.4 Typy laterality

Lateralita je odrazem vrozené dominance, ale i tak může být ovlivňována společenskými vlivy. Sovák¹⁴⁾ rozlišuje vrozený základ laterality tedy genotyp (typ vrozený), ale vnější vlivy mohou tento typ změnit (přeučování) a výsledným projevem laterality se poté stává fenotyp (typ zjevný). Fenotyp může zůstat v souladu se svým prvotním vrozeným základem anebo dochází k preferenci druhé strany, důsledkem přeučování. Čímž se z genotypického leváka stává fenotypický pravák.

Sovák¹⁵⁾ dále rozlišuje tři kategorie laterality:

- patologické leváctví;
- leváctví z nutnosti;
- překřížená lateralita.

Patologické leváctví nastává tehdy, dojde-li k poškození dominantní levé hemisféry. K tomuto poškození dochází zpravidla v perinatálním období (v době před porodem, při porodu anebo krátce po něm). V důsledku tohoto poškození dochází k narušení pravé horní končetiny a řídicí úlohu musí převzít levá ruka. Takovýto jedinec mívá nižší rozumové schopnosti nebo trpí různými poruchami. U takto postižených dětí bývá údajně i vyšší počet leváků. Ovšem Sovák dodává, že tento jev: „*neznamená, že by bylo leváctví příčinou těchto poruch, nýbrž je pouze jedním z příznaků.*“¹⁶⁾

¹³⁾ SOVÁK, M.: *Výchova leváků v rodině*. Praha: SPN, 1985.

¹⁴⁾ Tamtéž.

¹⁵⁾ Tamtéž.

¹⁶⁾ Tamtéž, s. 20.

Leváctví z nutnosti označuje takový jev, při kterém se pravák stává levákem, tzn., že jeho pravá ruka není schopna činnosti vlivem zmrzačení, obrny nebo amputace. Jestliže je jedinec rozený pravák, nezbyvá mu nic jiného, než začít používat ruku levou. Přecvičování levé horní končetiny nezpůsobuje v těchto případech závažné následky v žádném věkovém období. Nedochozí totiž k rušivým zásahům z druhé polokoule, protože nevycházejí žádné činnostní podněty z pravé ruky.

Překřížená lateralita se v populaci vyskytuje poměrně často. Jedná se o stav, ve kterém jedinec preferuje k různým činnostem jak pravou, tak levou horní končetinu. Nebo si můžeme překříženou lateralitu vyložit i tak, že jedinec používá jen jednu horní končetinu k běžným činnostem, ale naopak nepoužívá stejnou dolní končetinu, která by měla být jeho dominantní v rámci jedné poloviny těla. Ovšem, tento jev může zahrnovat i přednostní využívání levého ucha, pravého oka, levé ruky a pravé nohy – variant překřížení je mnoho. Dominance se netýká výhradně jen jedné hemisféry. V mnoha případech je překříženě rozdělena na obě polokoule.¹⁷⁾

3 DĚDIČNOST A VÝCHOVA

Je leváctví naučené nebo vrozené? Jak bylo již výše zmíněno, lateralita je odrazem vrozené dominance, ovšem zároveň ji ovlivňují vnější společenské vlivy, obzvláště pak rodinná výchova, či výchova ve školních institucích. Dítě jako takové se rodí s určitým základem, který bude v průběhu prvních několika let s pomocí svého okolí rozvíjet.

V této kapitole se zaměříme na výskyt laterální preference v rodinách. Existuje několik rodin, ve kterých je levoruká orientace zastoupena již několika generacemi. Leváci jsou u nich běžným jevem.

Následující tabulka, kterou jsme sestavili na základě údajů uvedených Healey¹⁸⁾ nám jednoduše znázorní pravděpodobnost narození levorukého potomka u rodičů různých preferencí.

¹⁷⁾ SOVÁK, M.: *Výchova leváků v rodině*. Praha: SPN, 1985.

¹⁸⁾ HEALEY, J. – M.: *Leváci a jejich výchova*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-7019.

Tabulka č. 2 – Pravděpodobnost narození levorukého potomka rodičům různých laterálních preferencí v procentech.

Rodiče	Levoruké děti
Praváci	10 – 12%
Pravák + levák	25%
Leváci	50%

Zdroj: Autor práce

Healey¹⁹⁾ dále uvádí, že děti, které mají oba rodiče, popř. jen jednoho z nich levorukých, svou laterální orientaci ještě kolikrát změní, než se jejich preference, zcela vyhraní. A můžou za to dva výrazní činitelé. Skrze první jsou děti nevědomě ovlivňovány a manipulovány svým okolím, rodiči, pedagogy, kamarády; a druhý výrazný činitel je tu v zastoupení genů.

Že dítě během svého raného života, konkrétně pak v kojeneckém věku, několikrát změní preferenci stran v určitém pořadí, zmiňuje i Zoche²⁰⁾, který nám nabízí ucelený pohled na toto období:

- Dvanáctitýdenní kojeneček natahuje obě ruce k předmětu, který je mu podáván, ovšem, ruce střídá a tudíž nemůžeme posoudit, zda jde o oblibu jedné nebo druhé ruky;
- v šestnáctém týdnu natahuje kojeneček ruku po věci, která ho zaujme a dokáže ji uchopit a přidržet. V tomto týdnu preferují levou ruku, ale levorukost nemůžeme brát jako konečný výsledek;
- i ve dvacátém týdnu přetrvává dominance levé ruky;
- změna nastává ve dvacátém čtvrtém týdnu, kdy se kojenci snaží uchopovat předmět opět do obou rukou stejně, jak tomu bylo na začátku;
- uchopování do pravé ruky nastává záhy poté, a to ve dvacátém osmém týdnu, kdy dalo dítě přednost jen jedné z obou rukou;
- ve třiceti dvou týdnech se kojeneček vrací zpět na začátek, uchopuje předměty stejně oběma rukama;
- sklon k preferenci jedné ruky nastává opět ve třicátém šestém týdnu, kdy dojde k převládání ruky levé;

¹⁹⁾ HEALEY, J. – M.: *Leváci a jejich výchova*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-7019.

²⁰⁾ ZOCHÉ, H. – J.: *Vidím svět i z druhé strany: Mimořádné schopnosti leváků*. Praha: Ikar, 2006. ISBN 80-249-0647-3.

- obrat nastává ve čtyřicátém týdnu, kdy se vedoucí úlohy chopí ruka pravá;
- dvaapadesátý týden můžeme považovat za období, ve kterém u všech kojenců dochází k prvotní preferenci pravé ruky;
- za další výrazný zlom lze považovat osmdesátý týden, kdy se strany znovu proměňují;
- pravá ruka má nadále výraznou převahu i ve dvou letech dítěte;
- ve věkovém rozmezí dvou a půl až tří a půl let dochází k poslední dvouruké fázi;
- pro hlavní ruku, kterou budou děti ve svém budoucím životě používat, jako ruku dominantní, se nakonec rozhodují přibližně až ve čtyřech letech svého života;
- ovšem, až v osmi letech můžeme zcela jasně říci, zda je dítě opravdu levoruké či pravoruké.²¹⁾

Je zajímavé, že preference jedné nebo druhé ruky se obvykle mnohem dříve objevuje u dívek, než u chlapců a to v mnoha případech až o dva roky. Healey popisuje: „*Když děvče ve věku dvou let užívá důsledně na mnoho činností levou ruku, můžete si být jisti, že z něho bude levák. Ale pokud se chová úplně stejně chlapec, nemůžete s jistotou říci, jestli se v určitém okamžiku ještě nezmění na praváka.*“²²⁾

Mezi pátým a sedmým rokem života je podle Drnkové a Syllabové²³⁾ vývoj laterality nejkritičtější. Dítě odchází z mateřské školy do školy základní, mění prostřední, kamarády i učitele, dostává se zcela do nové role – role žáka, a musí se rozhodnout, kterou rukou bude nadále psát.

Není tomu ještě zdaleka tak dlouho, co bylo přeučování na pravou stranu běžnou záležitostí snad na každé základní škole. Dítě bylo nuceno psát druhou rukou, která byla proti té jeho dominantní zcela neobratná, čímž se nešetrně narušoval přirozený vývoj onoho dítěte. Dnes je fenomén přeučování zažehnán a setkat se s ním můžeme jen opravdu ve výjimečných případech. K přeučování striktně násilnému, dochází dnes pouze vlivem rodinné výchovy.²⁴⁾

²¹⁾ ZOCHE, H. – J.: *Vidím svět i z druhé strany: Mimořádné schopnosti leváků*. Praha: Ikar, 2006. ISBN 80-249-0647-3.

²²⁾ HEALEY, J. – M.: *Leváci a jejich výchova*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-7019.

²³⁾ DRNKOVÁ, Z., SYLLABOVÁ, R.: *Záhada leváctví a praváctví*. Praha: Avicenum, 1983.

²⁴⁾ BLAHOVCOVÁ, V.: *Levá je dobrá*. Praha: Sanoma Magazines, 2009. č. 37. ISSN 0139-6617.

Okolní společenský tlak i výrazný vliv rodiny a výchovy v ní lateralitu hodně ovlivňuje. Důležité ale je, abychom dítěti ponechali svobodné rozhodnutí ve výběru dominantní ruky a podporovali ho, ať se rozhodne jakkoli.

Z této kapitoly, která byla zaměřena na výchovu a dědičnost, nám tedy vyplývá, že leváctví je svým způsobem zčásti dědičné, ale i vrozené. Má-li pravák s levákem potomka, je větší pravděpodobnost, že bude dítě levoruké. Preference té či oné ruky se v průběhu vývoje dítěte několikrát mění, než se zcela rozhodne o dominanci.

3.1 Vymezení pojmu předškolní věk

Jedná se o období, které trvá od začátku 3 až do konce 7 let věku dítěte. Ovšem jako konec tohoto období nemůžeme stanovit pouze věkovou hranici, které dítě dosáhne, tudíž fyzický věk, ale jedná se i o hranici, která je stanovena především obdobími sociálním i psychickou vyzrálostí v tomto věku, tzn. nástupem do školy a tím pádem i získávání nových sociálních rolí, za předpokladu ztráty rolí předchozích. Z dítěte se stává žák, školou povinný.

Předškolní věk je často označován jako období iniciativy, kdy má dítě opětovnou potřebu něco zvládat samo, čímž si utvrzuje své kvality a snaží se stabilizovat svou novou pozici ve světě. Autorka Vagnerová dále konstatuje, že: *„v poznání dítěti pomáhá představivost, jako fáze fantazijního zpracování informací, intuitivního uvažování, které ještě není regulováno logikou.“*²⁵⁾

Dítě se snaží přijmout nový řád, který je mu v rámci jeho nové sociální role předkládán, rozvíjejí se vztahy s vrstevníky dítěte, ale i s jeho rodinou. V tomto období se musí dítě naučit spolupracovat s okolím, ve kterém se nachází. Nejlepší způsob, jak dosáhnout společné aktivity, která vyžaduje sebeprosazení i prosociální chování, je hra.²⁶⁾

²⁵⁾ VAGNEROVÁ, M.: *Vývojová psychologie – Dětství a dospívání*. 2. vydání. Praha: Karolinum, 2012. ISBN 978-80-2462-153-1.

²⁶⁾ Tamtéž.

4 DIAGNOSTIKA LATERALITY

Objektivně posoudit a vyhodnotit lateralitu každého dítěte by se mělo stát nezbytnou záležitostí před vstupem do první třídy základní školy. Tím by se předešlo mnohým omylům a nedorozuměním. Samozřejmě je dobré informovat kantorky už před vstupem do školního zařízení o tom, kterou ruku dítě preferuje. Dítě s vyhraněnou pravou rukou nebude mít problém, od začátku touto rukou psát. Ovšem dítě, preferující levou ruku takovou jistotu nemá. Předpokládá se, že bude vystaven určitému tlaku z pravorukého okolí, kde se bude nyní nacházet. Je-li toto dítě podporováno rodiči, nemělo by ovšem jeho levorukosti zcela nic bránit v rozvoji.

Lateralitu dítěte nejprve posuzují rodiče ze subjektivních hledisek. Učitelky v mateřských školách i učitelé na školách základních jsou dnes již schopni provést objektivní diagnostiku dítěte. Při samotném šetření se učitelé zaměřují na posuzování horních a dolních končetin.

Používají se tři základní diagnostické metody:²⁷⁾

1. *Anamnéza*, která je buď rodová anebo osobní. V rodové anamnéze nás zajímá postoj rodičů a prarodičů k používání levé ruky svých potomků. Dnes už ale víme, že lateralitu nelze přímo zdědit (i pravorucí rodiče mohou mít levoruké děti a je tomu i naopak). V rodech levorukých dětí je celkově registrován zvýšený výskyt leváctví oproti porovnání s rody dětí pravorukých. Informace, které získáme od rodičů dětí i jejich prarodičů, by měly odpovídat skutečnosti a neměly by být z žádného důvodu nikterak zkresleny.
2. Osobní anamnéza nám shrnuje údaje, které získáváme pomocí rozhovoru s rodiči dítěte, o preferenci té ruky jejich dítěte, kterou upřednostňuje v nejrůznějších denních činnostech. Osobní anamnéza má podstatný význam pro budoucí spolupráci s dítětem.
3. *Pozorování*, třetí z diagnostických metod, které je využíváno především rodiči anebo učitelkami v mateřských školách. Jak již víme z předchozích kapitol, laterální preference se v průběhu dětství několikrát změní, než dojde k preferenci stálé. Díky metodě pozorování, kterou rodiče i učitelky využívají při běžných činnostech, které dítě vykonává během dne, lze zjistit, zda dítě tyto činnosti zvládá s ohledem na jejich složitost a na věk pozorovaného dítěte.

²⁷⁾ KRÍŠŤANOVÁ, L.: *Diagnostika lateralit a metodika psaní levou rukou*. Hradec Králové: Gaudeamus, 1998. ISBN 80-7140-914-8.

Při pozorování činností uvedených níže v textu, můžeme zjišťovat genotypicky odlišnou aktivitu horních končetin.

A. Pozorování jednoduchých naučených činností:

- Dětské hříčky a říkanky,
- používání tužky, štětce, pastelky,
- používání kartáčku na zuby,
- používání hřebenu na vlasy,
- držení lžíce.

B. Pozorování spontánních a bezděčných úkonů:

- Gestikulace,
- cucání palce nebo ruky,
- uchopování a držení předmětů.

C. Pozorování náročnějších a složitějších činností:

- Krájení nožem,
- stříhání nůžkami,
- obkreslování a vybarvování.

Učitelé, ale i rodiče, kteří jsou dnes již obeznámeni s možnostmi určení lateralitu, mohou svým objektivním pozorováním u některých činností již s jistotou určit lateralitu dětí. Vybrané činnosti, jsou z části stejné, jako u zkoušek objektivních, popisovaných níže. Ale je nutné zmínit, že netvoří standardní soubor zkušebních situací a proto nemusí být zcela objektivně vyhodnoceny.²⁸⁾

1. *Objektivní zkoušky* nám pomáhají zjistit fenotyp neboli výsledný stav lateralitu dítěte. Jejich hlavním krédem by měla být spolehlivost. Dříve mnoho lidí zastávalo názor, že praváctví či leváctví lze vyhodnotit již z jedné, dobře zvolené zkoušky lateralitu.

Dnes se používá více zkoušek, ze kterých lze výsledná lateralita vyhodnotit. U nás se v praxi nejvíce osvědčila a také se nejvíce užívá „Zkouška lateralitu“ od Matějčka a Žlaba.

²⁸⁾ KRÍŠŤANOVÁ, L.: *Diagnostika lateralitu a metodika psaní levou rukou*. Hradec Králové: Gaudeamus, 1998. ISBN 80-7140-914-8.

Jedná se o soubor více zkoušek, který zachycuje různorodou aktivitu horních končetin jak v jemné, tak v hrubé motorice. Kříšťanová cituje autory: „Zkouška může být používána psychology, speciálními pedagogy, učiteli, lékaři a dalšími pracovníky.“²⁹⁾ Dále dodává, že pedagogové by si tuto zkoušku měli řádně prostudovat a poté ji s dětmi postupně realizovat.

4.1 Zásady při diagnostikování

Každý, kdo objektivně posuzuje laterální dítěte, musí dodržovat níže vypsané zásady při diagnostikování:

1. Dítěti nesdělujeme důvod vyšetření.
2. Dokonale známe všechny konkrétní úkoly diagnostikování.
3. Dítě se snažíme vhodně motivovat, aby se plně soustředilo na cíl úkolu.
4. Dítě musí být v klidném prostředí, bez přítomnosti dalších osob, zejména pak matky či jiných rodinných příslušníků.
5. Dítě musí sedět nebo stát přímo proti nám.
6. Máme předem připravené všechny pomůcky, které budeme následně využívat.
7. Před dítě pokládáme různé předměty tak, aby měla stejnou příležitost jak levá, tak pravá ruka např. k manipulaci s předměty a s jejich uchopováním.
8. V průběhu vyšetření nebo ihned po skončení, provedeme záznamy do předem připraveného záznamového archu o výsledcích laterálního vyšetření.
9. Dbáme na přísnou objektivitu zkouškových situací.
10. Snažíme se nedělat rychlé a ukvapené závěry.³⁰⁾

4.2 Zkoušky laterality

Dnes je velké množství testů, které nás oboznámí s laterální dominancí našeho dítěte ještě před vstupem do školy. Vybrali jsme již výše zmiňovanou „Zkoušku laterality“ od Matějčka a Žlaba a dále návrh testu laterality dle Drnkové.

²⁹⁾ KŘIŠŤANOVÁ, L.: *Diagnostika laterality a metodika psaní levou rukou*. Hradec Králové: Gaudeamus, 1998. ISBN 80-7140-914-8.

³⁰⁾ Tamtéž.

„Zkouška laterality“ je složena z deseti činností, které jsou zaměřené na horní končetiny a ze dvou dalších úkolů, které se zaměřují na oči. Výsledky činností vždy zapíšeme do záznamového archu. Předměty musí být vždy před dítě předkládány tak, aby měly obě ruce dítěte stejnou příležitost předmět uchopit a manipulovat s ním stejně.

Zkouškové situace pro horní končetiny.³¹⁾

- A. *Zasouvání kolíčků* – Dítě stojí u stolů, na který před něj položíme prkénko a před prkénko, přibližně do středu, dáme víčko od krabičky, v němž je pět kolíčků. Dítě dostane pokyn, aby kolíčky co nejrychleji zasunulo do otvorů. Za vedoucí pokládáme tu ruku, která kolíčky zasouvá do desky. Pokud dítě ruce střídá, hodnotíme ho jako ambidextra.
- B. *Korálky do lahvičky* – Na stole máme položenou krabičku s korálky. Dítě stojí u stolu tak, aby mělo obě ruce, levou i pravou, přibližně ve stejné vzdálenosti od předložených předmětů. Když dostane pokyn, ať dá korálky do lahvičky, jeden po druhém, rychle, ale opatrně, aby je nerozházel, pozorujeme přitom, zda bere všech deset korálků stále stejnou rukou.
- C. *Klíč do zámku* – Tentokrát před dítě na stůl položíme zámek, ve kterém je zasunut klíč. Dítěti dáme pokyn, aby vyndalo klíč ze zámku. Když dítě klíč vyndá, zadáme mu další úkol a to, aby klíč opět zastrčilo do zámku a zamklo. Při této zkoušce považujeme za dominantní tu ruku, která s klíčem manipuluje a otáčí jím.
- D. *Míček do krabičky*- Na stůl před dítě položíme prázdnou krabici a jeden míček. Požádáme dítě, aby poodešlo asi dva kroky od stolu a pokusilo se vhodit míček do krabičky, pomalu, opatrně a přesně. Tento postup opakujeme třikrát. Dítě hází svou vedoucí rukou. Hází-li dítě jednou pravou a podruhé levou rukou, hodnotíme ho v této zkoušce jako ambidextra.
- E. *Jakou sílu máš* – Při této zkoušce položíme na stůl krabičku s nasazeným víčkem. Požádáme dítě, aby vzalo krabičku jednou rukou a stisklo ji co největší silou. Ovšem, krabička musí být z pevného materiálu, aby jí dítě nerozmáčklo. Při tom dítěti nepřipomínáme, aby použilo svou silnější ruku – dítě musí volit samo, spontánně.

³¹⁾ KRÍŠŤANOVÁ, L.: *Diagnostika laterality a metodika psaní levou rukou*. Hradec Králové: Gaudeamus, 1998. ISBN 80-7140-914-8.

- F. *Stlač ruce k zemi* – S dítětem opět zkusíme, jakou sílu v ruce má, ovšem jiným způsobem. Sedneme si kousek od stolu a dítě postavíme proti sobě. Spojíme si ruce a natáhneme je před dítě. Požádáme dítě, aby nám stlačilo spojené ruce k zemi, ale použít na to může jen jednu svou ruku. Dominantnější ruka je aktivnější.
- G. *Sáhni si na ucho, na nos, na bradu* – Vyzveme dítě, aby si postupně sahalo na ucho, na nos, na bradu i na koleno. Ovšem mezi jednotlivými pokyny počkáme, až dítě dostane paži opět k tělu, do svislé polohy. Až poté pokračujeme. Za dominantní ruku u dítěte považujeme tu, která byla v aktivitě při všech čtyřech pokusech. Jestliže dítě provedlo, byť jen jeden pokyn druhou rukou, hodnotíme ho coby ambidextra. Výjimečně se stane, že dítě použije při této zkoušce obě paže, i tak hodnotíme dítě jako ambidextra.
- H. *Jak nejvýš dosáhneš* – Dítě postavíme těsně čelem ke zdi a vybídneme ho, aby nám ukázalo, jak nejvýš dosáhne. Dítěti nepřipomínáme, že i tento pokyn má vykonat pouze jednou rukou. Vedoucí ruka je ta, kterou dítě natáhne do výšky. Jen v několika případech se stane, že dítě zvedá obě ruce současně. To hodnotíme jako ambidextra.
- I. *Tleskání* – Vyzveme dítě, aby nám zatleskalo, tak, jak tleská u divadelního představení, jednou rukou do ruky druhé. Jedna ruka nám vždy funguje coby podložka a druhá ruka je aktivní, tleská. Pokud dítě tleská oběma rukama současně, hodnotíme i toto jako ambidextra.
- J. *Jehla a nit* – Dítě stojí opět u stolu, kam jsme před něho položili jehlu a nit. Požádáme dítě, zda by mohlo nit navléknout do jehly. Za dominantní ruku pokládáme tu, která udělá pohyb směrem k jehle. Dítě se snaží navléknout nit do jehly nebo opačně, jehlu na nit, což není tak časté.³²⁾

Zkouškové situace pro oči:³³⁾

- A. *Manoptoskop* – Při této zkoušce požádáme dítě, aby si vzalo papírový kornout do obou rukou, nasadilo si ho na obličej a podívalo se nám oběma očima na nos. Tento pokus opakujeme třikrát, ale pouze s jedním okem dítěte. Vždy změním místo, kam se má dítě koukat, aby se muselo podívat znovu.

³²⁾ KRÍŠŤANOVÁ, L.: *Diagnostika lateralit a metodika psaní levou rukou*. Hradec Králové: Gaudeamus, 1998. ISBN 80-7140-914-8

³³⁾ Tamtéž.

Dítě musí pokaždé kornout sejmout a podívat se na nás přímo. Poté si kornout znovu nasadí a kouká na nás průhledem. Za dominantní považujeme to oko dítěte, kterým se na nás dívalo. Střídání očí hodnotíme jako ambidextra.

- B. Kukátko – Na stůl položíme kukátko a řekneme dítěti, aby si ho samo zvedlo a podívalo se, jaký obrázek v něm uvidí. Dítě přiloží kukátko vždy jen k jednomu oku. Pokus opakujeme třikrát. Jestliže použije vždy stejné oko, považujeme ho za vedoucí, ale pokud oči střídá, hodnotíme dítě při této zkoušce jako ambidextra.

Křišťanová dále zmiňuje testy laterality podle Drnkové:³⁴⁾

- A. *Unimanuální preference* (uni = jedno) – Znamená činnosti, které dítě vykonává vždy jednou, pro něho výhodnější rukou. Mezi tyto činnosti řadíme jak dávání korálků do lahvičky, tak zasouvání kolíčků, či hod míčem na cíl.
- B. *Bimanuální preference* (bi = dvojí) – Tato preference zahrnuje činnosti, které dítě provádí oběma rukama stejně. Jedna ruka ovšem bývá stejně o něco aktivnější než ruka druhá. Sem řadíme činnosti jako je navlékání korálků, stavění věže z kostek či tleskání.
- C. *Manuální proficience* (rozdílnost) – Manuální proficience zahrnuje ty činnosti, v nichž se výkon jedné ruky porovnává s výkonem druhé ruky. Řadíme sem činnosti jako je: namalovat domeček levou a pravou rukou, tečkovací test pravou i levou rukou, rozdávání obrázkových karet oběma rukama.

Hodnocení unimanuální preference a bimanuální preference je obdobné, jako u „Zkoušky laterality“, ovšem, liší se zde poslední soubor (manuální proficience), kdy rozdíl menší než 20% značí nevyhraněnost dítěte.

³⁴⁾ KRÍŠŤANOVÁ, L.: Diagnostika laterality a metodika psaní levou rukou. Hradec Králové: Gaudeamus, 1998. ISBN 80-7140-914-8.

5 VLIV PROSTŘEDÍ NA LATERALITU

Díky rozvoji řeči a obratnosti ruky se začala utvářet i lidská kultura. Ovšem na samém jejím počátku stojí diferencování výkonnosti párových orgánů a laterality. Člověk se dnes rodí s částečně vytvořenou dominancí. Navíc je obklopen prostředím, které bychom mohli bez výčitek nazvat pravorukým. Pravoruký svět může na jedné straně vyjít levorukému jedinci vstříc, na druhé straně ale brání jeho přirozenému vývoji. Proto mu nezbyvá nic jiného, než se bránit anebo přizpůsobit.

Sovák³⁵⁾ uvádí typy lateralit s ohledem na vliv prostředí:

A. *Dítě s genotypickou pravorukostí* – jedná se o dítě, které vyrůstá v pravoruké společnosti coby pravák bez obtíží, bez nutnosti přizpůsobování se. Výkonnost jeho vedoucí ruky je okolím podporována. Veškeré předměty jsou mu podávány do jeho obratnější horní končetiny.

Dnes již víme, že s obratností ruky se zároveň rozvíjí i řeč jedince. Obojí má totiž základ ve stejné mozkové polokouli (pro praváka je tomu tak v levé části mozku a pro leváka v levé). Řeč tohoto dítěte se proto rozvíjí za nejvýhodnějších podmínek a bez jakýchkoli neblahých zásahů. Vývoj laterality dítěte není nikterak narušen. Aktivováním vedoucí ruky – pravé ruky, se podporuje přirozená vrozená dominance. Skvělému rozvoji nebrání nic v cestě.

B. *Dítě s genotypickou levorukostí* – jedná se o levoruké dítě, které má v pravorukém světě několik možností: může vliv, který je na něj kladen využít k vlastnímu růstu osobnosti, dále se může přizpůsobit okolí, které je v převaze anebo mu zcela podlehnout. O budoucím levákovi vždy rozhoduje výchova. Rodiče i budoucí vychovatelé mohou k levorukému dítěti přistupovat následovně: mohou jeho levorukost plně podporovat a snažit se o co nejlepší rozvoj; nechají potomka bez jakékoli výchovné péče; nebo se naopak snaží jeho levorukost striktně potlačit.

Podle Sováka³⁶⁾ je možné, abychom se setkali s následujícími variantami levorukých dětí:

A. *Levák správně a cílevědomě vychovávaný* – jedná se o dítě, které je od útlého věku vedeno tak, aby se jeho vrozený typ laterality podporoval a zcela rozvíjel.

³⁵⁾ SOVÁK, M.: *Výchova leváků v rodině*. Praha: SPN, 1985.

³⁶⁾ Tamtéž.

Má stejné předpoklady k rozvíjení činností jako pravák, pokud jde o využití vrozeného typu dominance. Oproti dítěti pravorukému se musí dítě levoruké vypořádat s nástrahami pravostranně orientované civilizace. Proto je někdy třeba, využívat i pomocnou pravou ruku. Tím si ji nenásilně a přirozeně posiluje a také zvyšuje zdatnost druhé mozkové polokoule. Pravoruké prostředí může mít na leváka nejrůznější požadavky, které mnohdy způsobují u leváka konfliktní situace, ale jestliže se dítěti od počátku pomáhá, naučí se tyto konflikty překonávat. Je psychicky otužilý a schopný, vypořádat se s dalšími stresy.

- B. *Levák výchovně nepodporovaný* – jinak také nazýván „levák tolerovaný“, není sice přeučován násilně, ale ani není veden k rozvíjení své vrozené laterality. Dítě je ponecháno na pospas samo sobě a svému pravorukému okolí. Bez počáteční pomoci a podpory není schopen neshody překonávat. Výsledkem nahromaděných duševních úrazů, způsobených pravorukou civilizací, mohou nastat situace, které se posléze považují za povahovou odchylku. Mezi časté konfliktní situace u leváků řadíme: podávání pravé ruky ve společnosti, používání hraček, problémy při správném držení příboru či nejrůznějšího zařízení, které není uzpůsobeno pro levou ruku. Při těchto aktivitách se rozvíjí řeč, a to zejména u činností přednostně užívané horní končetiny. Základní spoje řeči se sice vytvářejí v dominantní hemisféře, ale některé z nich přecházejí kvůli častému používání pravé ruky i na hemisféru pomocnou – nedominantní. Právě kvůli tomu dochází k oslabení řečových funkcí, jako je konkrétně málomluvnost, neobratnost ve vyjadřování, koktání a zadržování v řeči.
- C. *Levák přecvičovaný* – u tohoto leváka je důležité, jaký stupeň leváctví u něho byl a samozřejmě i na době, kdy přecvičování začalo. Vrozeně levoruké dítě pudově sahá po všech předmětech svou levou rukou. Ovšem, přecvičený levák má toto všechno záměrně odepřeno. Matka, otec, vychovatelka, zkrátka všichni v okolí malého leváka záměrně přidržují předměty dítěti u jeho pravé ruky a nejrůznějšími technikami se mu snaží zabránit v tom, aby mělo šanci předmět uchopit do ruky levé. Doufejme ale, že tento typ leváka je již minulostí.³⁷⁾

³⁷⁾ SOVÁK, M.: *Výchova leváků v rodině*. Praha: SPN, 1985.

D. *Dítě vrozeně obouruké* – jedná se o dítě, které nemá dominantní ani jednu z rukou. Obě ruce mu slouží stejně. Na obě ruce je stejně šikovný či stejně nešikovný. Příslušné části mozku, které ovládají hybnost těla i řeč, jsou na obou polokoulích přibližně stejné. Jedinec ruce střídá při nejrůznějších činnostech a nedá se říct, že jednu věc dělá konkrétně stále stejnou rukou. U obourukého dítěte se korové základy pro řeč vytvářejí v obou hemisférách, ale přirozeně více na straně levé. Obourukost neboli také ambidextrie je nižší stupeň ve vytváření dominance i laterality. V pravoruké společnosti jsou na tom ambidextři poměrně dobře a zcela nenásilnou formou se z nich mohou stát fenotypičtí praváci. Ovšem, obourukých jedinců je málo.³⁸⁾

5.1 Přeučování

Ještě před padesáti lety a mnoho staletí zpět, bylo leváctví považováno za něco špatného, bylo spojováno s nejrůznějšími pověrami, mýty a omyly tehdejší společnosti. Příkladem nám může být Japonsko, kde se muž mohl rozvést se ženou, zjistilo-li se, že je levačka a v dobách dávno minulých, kdy se věřilo, že levoruká žena je spojenec ďábla, mohla být kvůli své lateralitě i upálena. V USA byla zavedena tzv. ohlašovací povinnost pro leváky, která způsobila po dlouhou dobu rychlý pokles oněch leváků v zemi.³⁹⁾

Vnímání levorukosti jako celku, mělo v minulosti za následek striktní přeučování, které trvalo až do 70. let 20. století. Ministerstvo školství a kultury vydalo roku 1967 pro dřívější Československo *Metodický pokyn*, jak přistupovat k výchově levorukých dětí a žáků. Pozornost byla věnována i žákům přeučným.⁴⁰⁾

Definice přeučování dle Sováka: „*Přecvičování je proces, kterým více či méně násilnými metodami je dítě nuceno používat k nejtěžším a nejjemnějším úkonům, zvláště ke psaní, ruky pravé. To znamená zásah do vzájemného poměru dominantní a subordinované polokoule. Takový zásah má tím horší následky, čím více je vyhraněna dominance.*“⁴¹⁾

³⁸⁾ SOVÁK, M.: *Výchova leváků v rodině*. Praha: SPN, 1985.

³⁹⁾ ZOCHE, H. – J.: *Vidím svět i z druhé strany: Mimořádné schopnosti leváků*. Praha: Ikar, 2006. ISBN 80-249-0647-3.

⁴⁰⁾ VODIČKA, I.: *Nechte leváky drápat: Metodika levorukého psaní, kreslení a malování*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-479-3.

⁴¹⁾ SOVÁK, M.: *Metodika výchovy leváků*. Praha: SPN, 1966.

Pro „úspěšné“ přeučení levorukého dítěte je důležité, jaký stupeň levorukosti u dítěte figuruje a také, v jaké době je dítě přeučováno. Sovák⁴²⁾ nám obecně rozdělil několik období, ve kterých bývá levoruké dítě nejčastěji přeučováno.

- A. *Levák v útlém věku* – Jedná se o dítě, které v tomto období podléhá přeučování poměrně snadno. Rodič je spokojen s výsledkem rychlého přeučení svého dítěte na pravou ruku. Jestliže se později u dítěte objeví nějaké obtíže či problémy, které jsou s přeučováním spojeny, rodič se samozřejmě k těmto následkům, které vznikly právě kvůli němu, nehlásí.
Problémy ve škole nebo poruchy chování, které v budoucnosti dítě kvůli přeučení má, hledá jinde, než u sebe, mnohdy dává vinu i samotnému dítěti.
- B. *Levoruké dítě předškolního věku* – Toto dítě si dovede bránit svou vrozenou osobnost a potlačování své přirozenosti, ovšem, jde-li o silnější stupeň laterality. Snahy o přeučování jsou často doprovázeny nejrůznějšími příznaky. Pokud se včas zanechá přecvičování, příznaky postupem času zase zmizí a další vývoj dítěte může nerušeně pokračovat tak, jak má.
- C. *Levoruké dítě školního věku* – Dítě, které již nastoupilo povinnou školní docházku, snáší své přeučování poměrně těžce. Příčinou hlavně bývá nácvik pravorukého psaní, což znamená velký zásah do souhry mozkových hemisfér a do činnosti dominantní hemisféry dítěte. Následky bývají velmi často závažné a poznamenávají dítě po zbytek života.
- D. *Levák dospělého věku* – Dospělý levák se dokáže přizpůsobit pravorukému okolí velice dobře. Je dobré vědět, že při přeučování v této době již nehrozí, že by se dospělému levákovi mohla změnit jeho osobnost. Dominantní hemisféra už má své funkce, hlavně řečové, pevně vytvořené a zakořeněné. Tento levák si v kontaktu s pravorukým společenstvím stále zdokonaluje i ruku druhou – pomocnou. Jeho zdatnost a obratnost tak nabývá vyššího stupně.

Přeučovaný levák je nucen, aby používal druhou, jemu nepřírozenou a méně obratnou, pomocnou pravou ruku. Činnosti, které jsou vykonávány touto pomocnou rukou, často končí katastroficky. Zájem o činnosti, které jsou spojovány s používáním „správné“ ruky, pomalu ale jistě mizí. Kvůli neobratnosti, kterou začal levák postupem času trpět, si začíná vytvářet negativní vztah ke všemu, co mělo za následek nepříjemné pocity a neúspěch.

⁴²⁾ SOVÁK, M.: *Výchova leváků v rodině*. Praha: SPN, 1985.

Dalším negativem, které vzniká vlivem přeučování, je i rozvoj levákovi řeči. Právě ony začátky mluvení jsou spojovány s činností horní končetiny, která v důsledku přeučování neplní svou funkci. V mozku jsou základní řečové spoje, které se utváří vždy na opačné polokouli, která je ovládána rukou, která plní více úkonů. U leváků je to tedy pravá hemisféra, ovšem potlačováním leváctví se musí přesouvat řečová ústředí na hemisféru opačnou, levou – pomocnou. Levá polokoule je pro funkci řeči u leváka nevhodná a kvůli tomu se i samotný výkon řeči stává méně hodnotný. Zároveň jsou narušeny i další schopnosti s ní spojeny, např.: abstraktní myšlení, užívání symbolů či rozvoj mravních hodnot.

Sovák upozorňuje, že: *„jestliže je levák důsledně přecvičován, je vlastně násilně a nepřirozeně srážen na nižší stupeň možností, kterých by mohl jinak dosáhnout, a to hlavně v nejvyšších lidských hodnotách.“*⁴³⁾

Děti, které jsou násilně přeučovány, se snaží bránit svým vlastním způsobem. Jsou zlé, agresivní, vzdorovité, zákeřné, nebo naopak klidné, podléhající okolnímu tlaku a stávají se z nich zakřivení a mnohdy i méněcenní jedinci společnosti. Ale ne každé dítě, které bylo v dětství přeučeno, trpělo negativním nátlakem ze strany svých nejbližších. Zřejmě to bylo způsobeno nízkým stupněm laterality, který u dítěte panoval anebo velmi dobrým a hodnotným mozkovým základem, který nátlak okolí poměrně dobře ustál.⁴⁴⁾

Na nezáměrné přeučování leváků, způsobené napodobováním okolního prostředí upozorňuje i Zoche. Mnoho dětí se dokázalo přeučit samo, bez pomoci svých rodičů či pedagogů, kteří by je k tomu nějakým způsobem vědomě vedli. Zoche ve své knize uvádí, že: *„tyto levoruké děti nebývají aktivně přeučovány, ale v důsledku napodobovacího efektu okolního pravorce orientovaného prostředí se samy od sebe přizpůsobují. Ať už proto, že odmítají akceptovat svoji odlišnost od ostatních, nebo proto, že se chtějí co nejvíce podobat někomu, koho mají rádi.“*⁴⁵⁾

Autor dále dodává, že dítě sice užívá horní končetiny jako pravák, ale svět i nadále vnímá, coby rozený levák. Platí to hlavně u čilých a inteligentních dětí. Ty se snaží napodobit pravoruké chování zejména kvůli budoucímu uznání a náklonnosti svého okolí.

⁴³⁾ SOVÁK, M.: *Výchova leváků v rodině*. Praha: SPN, 1985.

⁴⁴⁾ Tamtéž.

⁴⁵⁾ ZOCHÉ, H. – J.: *Vidím svět i z druhé strany: Mimořádné schopnosti leváků*. Praha: Ikar, 2006. ISBN 80-249-0647-3

5.1.2 Příčiny potlačování levorukosti

Jak z historie víme, při utváření lidské společnosti a kultury bylo běžné užívání pravé ruky a preferování pravé strany. Levá se intuitivně brala jako strana špatná, ta méněhodnotná. Ovšem, je zajímavá, že ne všechny kultury levou stranu zatracovaly. Například u Inků byl levák uctívaným člověkem, podobně na tom byli i leváci u severoamerického kmene Zuniů, ve kterém lidé věřili tomu, že levoruký jedinec jim přinese štěstí.⁴⁶⁾

Bohužel je zřejmé, že i v dnešní společnosti se setkáváme se silným vlivem předsudků, které v nás zanechávají negativní vnímání levé strany. Za zmínku stojí smýšlení arabských zemích, které jsou ovlivňovány silnou náboženskou tradicí islámu. Právě v islámu je levá ruka považována za nečistou a nevhodnou k vykonávání jakýchkoli činností. Používala se jen při hygienických opatřeních a i z toho důvodu je nevhodné, jíst levou rukou, což přetrvávalo dodnes i v jiných částech světa. V Indonésii je i dnes netaktní, přijímat dar od kohokoli levou rukou.⁴⁷⁾

Sovák⁴⁸⁾ dále ve své knize uvádí, že za nesprávné šíření názorů o levorukosti může i tehdejší věda. Italský kriminalista a psychiatr, Lombroso, jednou napsal, že větší počet zločinců je právě levorukých. Podle něho je právě levorukost degenerativním znakem, který přispívá ke vzniku zločinnosti u jedince. Na základě tohoto posudku se začaly objevovat zprávy, které potvrzovaly větší výskyt leváků u patologických případů.

V naší vědě také došlo ke zjištění, které prokazuje fakt, že se v populaci handicapovaných jedinců skutečně objevuje více levorukých jedinců, než je tomu v běžné, nikterak nehandicapované společnosti. Stále však musíme mít na paměti, že levorukost není méně hodnotný lidský znak oproti pravorukosti. Tudíž sama levorukost nemůže a ani není projevem méněcennosti.

⁴⁶⁾ HEALEY, J. – M.: *Leváci a jejich výchova*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-7019.

⁴⁷⁾ BLAHOVCOVÁ, V.: *Levá je dobrá*. Praha: Sanoma Magazines, 2009, roč. 63, č. 37. ISSN 0139-6617.

⁴⁸⁾ In SOVÁK, M.: *Výchova leváků v rodině*. Praha: SPN, 1985.

5.1.3 *Následky potlačování levorukosti*

Přeúčené levoruké děti byly dlouhodobě pozorovány, aby bylo možné zjistit a vyčlenit poruchy, jim typické po násilném přeúčení. I přesto, ne každý přeúčený levák disponuje níže uvedenými příznaky a to hlavně díky stupni laterality, která u přeúčovaného dítěte figurovala.

- A. *Motorický neklid* – Jedná se o reakci, která se objeví vždy, když se od dítěte očekávají výkony prováděné pravou rukou. Projevuje se coby nežádoucí aktivita, neaktivní levé ruky nebo jako celkový neklid. Stav se vystupňuje tehdy, je-li dítě i přes protest nuceno silným naléháním uchopovat předměty do pravé ruky a manipulovat s nimi. Příznaky motorického neklidu jsou velmi často popisovány v žákovských knížkách poznámkami typu: zlobí, je neklidný, vyrušuje, chodí po třídě, je nepozorný, atd.
- B. *Změny chování* – U mnoho dětí je možné pozorovat změny chování již na začátku přeúčování, u jiných se jedná o pozvolnou změnu během celého procesu. Děti mohou reagovat jak bouřlivě, tak plačtivě. Odolní a silní jedinci se mohou stát až agresivními a zákeřnými, začnou být neposlušní, tvrdohlaví a často začínají i s lhaním a podvodem.
- C. *Noční pomočování* – K pomočování dochází zřídka i během dne. Noční pomočování se může projevit coby neuvědomovaný protest vůči potlačování dominantní ruky, a to i u dětí školního věku.
- D. *Neurózy* – Projevují se až v jedné třetině případů jako doprovodný projev přeúčování.
- E. *Tiky* – Další doprovodný projev, který je patrný v obličejové části a projevuje se jako časté záškuby obličejového svalstva.
- F. *Zhoršování školního prospěchu* – Pokud se jedná o zhoršování prospěchu vlivem přeúčování, změny jsou patrné již v prvním pololetí prvního ročníku. Dítě je znechuceno neúspěchem, který při vynucovaném psaní pravou rukou má. Často se ale prospěch zhoršuje až při zvyšování školních požadavků. Třetí ročník lze považovat za zlomový ve zhoršování prospěchu.
- G. *Poruchy řeči* – Poruchami řeči trpí leváci, vlivem špatné výchovy, častěji, než praváci. Statistiky nám uvádí, že až 22% leváků má nějakou vadu řeči, oproti pravákům, u kterých je to pouhých 7%. Levák, který je přeúčený, má značnou nevýhodu právě v tom, že má místo jednoho, hned dvě řídicí ústředí pro řeč.

Jedno centrum narušuje druhé, a proto se u leváka jeho výkon řeči snižuje.⁴⁹⁾

- H. *Koktavost* – Jestliže u leváka nastává rušivé působení obou řečových center, tyto popudy z nich se navzájem srážejí. Na základě toho vzniká koktavost.
- I. *Poruchy psaní* – Jedná se o poruchu, která vzniká již u prvotních pokusů o přeučení. Dítě píše ležatě, obráceně, vzhůru nohama, zrcadlově či zprava doleva.
- J. *Orientační smysl* – Smysl, orientovat se v prostoru, je u každého člověka zcela individuální. Ovšem, je-li přeučováno levoruké dítě, které má méně vyvinutý smysl pro orientaci, dostává se jeho orientační smysl do ještě větších nesnází. A proto jsou i v písmu nápadnější odchylky, než u dětí pravorukých.
- K. *Poruchy čtení* – I u poruch čtení se setkáváme s problémy, které vznikají důsledkem špatného orientačního smyslu. Děti mají problémy, číst zleva doprava anebo často přehazují slabiky např. les = sel apod. Výzkumy také zdůrazňují spolupráci dominantní ruky a dominantního oka. Je zřejmé, že příčinou poruchy při čtení a psaní přeučeného dítěte je překřížení dominantní ruky a oka.
- L. *Sklon k podvádění* – Dítě se snaží podvádět hlavně v případech, kdy je pod dozorem dospělé osoby, protože v případech, kdy pod dozorem není, používá automaticky ruky levé.
- M. *Nerozhodnost* – Dítě přirozeně cítí, že chce držet a umí správně držet tužku právě rukou levou, ale ví, že právě onu ruku použít nesmí. Proto u něho vzniká nerozhodnost, v jaké ruce má vlastně tužku mít. Postupem času se může u dítěte stát nerozhodnost jeho povahovým znakem.⁵⁰⁾

⁴⁹⁾ SOVÁK, M.: *Výchova leváků v rodině*. Praha: SPN, 1985.

⁵⁰⁾ Tamtéž.

6 SPRÁVNÁ VÝCHOVA LEVÁKA

Jak všichni víme, primární výchova všech dětí začíná, za normálních okolností, vždy v rodině dítěte. Ať už rodiče nebo prarodiče, záleží, kdo dítě vychovává, by měli respektovat přirozenou osobnost dítěte a neměli by se zaleknout jeho levorukosti. Od počátku výchovy je důležité, aby vychovatelé nedělali u svých svěřenců a rodiče u svých dětí rozdíly v leváctví a praváctví.

Není žádný opodstatněný důvod, který by nám bránil v tom, abychom levorukost u svých dětí tajili. Naopak je třeba, abychom své dítě v jeho přirozené preferenci naprosto podporovali. V rodinách, kde žije více generací pohromadě, často dochází k rozepřím mezi rodiči a prarodiči dítěte, právě kvůli jeho levorukosti, což dítěti nikterak nepomůže, naopak to na něm může zanechat neblahé následky.⁵¹⁾

Aby mohlo dítě plnohodnotně rozvíjet svou přirozenou dominantní ruku, je potřeba, aby mělo v rodině absolutní podporu, jak ze strany rodičů, tak ze strany okolního společenství – ať už sourozenců či kamarádů při nejrůznějších hrách a dětských aktivitách typu: stavění stavebnice, vybarvování omalovánek, kreslení, modelování, sestavování nejrůznějších hracích nástrojů apod. Je velice důležité, aby mělo dítě naprostou volnost ve výše uvedených činnostech i činnostech podobných. Rodiče by sami neměli dítě nutit, ale neměli by ani dopustit, aby se snažil kdokoli jiný v okolí dítěte, dítěti hračky a hrací náčiní vnucovat, či dokonce násilně vkládat do ruky druhé, dítětem nepreferované.

Obzvláště Sovák⁵²⁾ zdůrazňuje, že i když dítě opisuje písmena či číslice v zrcadlovém směru, měli bychom mu i při tomto nechat absolutní prostor. Teprve, když dítě písmeno nebo číslici zvládne opsat, zkusíme, jestli by dítě dokázalo zopakovat totéž, ale ve směru opačném – správném. Dále se v knize o *Výchově leváků v rodině* poznamenává, že ke správnému zvládnutí psaní ve správném směru není důležité, abychom dítě přeučovali, ale stačí, když budeme rozvíjet jeho orientační smysl, například jednoduchými slovními hříčkami jako je nahoře – dole, apod.

Výchovu levorukého dítěte, ostatně, jako každého dítěte, neovlivňuje pouze rodina jako taková, ale i řada institucí, kam se dítě v průběhu života dostává. Jedná se zprvu o mateřskou školu a později školu základní – tyto dvě školní instituce jsou pro osobnost dítěte v jeho výchově stěžejní. Proto je spolupráce mezi rodiči, dítětem a školským zařízením nezbytná.

51) KŘIŠŤANOVÁ, L.: *Diagnostika laterality a metodika psaní levou rukou*. Hradec Králové: Gaudeamus, 1998. ISBN 80-7140-914-8.

52) SOVÁK, M.: *Výchova leváků v rodině*. Praha: SPN, 1985.

Rodina by se měla snažit co nejvíce své dítě na vstup do školního zařízení připravit, a to jak po stránce psychické (vzhledem k jeho levorukosti), tak i z jiných pohledů. Rodiče by měli dokázat svému potomku vysvětlit, že levorukost není nemoc a dítě se proto nikterak neliší od svých vrstevníků a budoucích spolužáků. Dále by mohli poukázat na to, že levorukost má i své výhody. Díky tomu bude dítě předem vědět, co levorukost znamená a může být připraveno na případné hloupé poznámky spolužáků, které by proti němu mohly být ve třídě namítány.⁵³⁾

6.1 Přístup k levákům v současnosti

Ve všech knihách, které se zmiňují o levorukosti a historii s ní spojené, se dočteme, že levorukost byla dříve vnímána jako něco naprosto špatného, nepřipustného, zákeřného, až ďábelského. Děti, preferující levou ruku, byly mláceny tak dlouho, dokud se nenaučily, že levou ruku používat nesmějí. Mnohdy byla levá ruka naprosto „vyřazena ze hry“ a to tak, že ji měly děti přivázány k židlím či vlastním zádům. Tento způsob tyranského přeučování často poznamenal levorukého jedince po zbytek jeho života.

Den 10. února 1967 byl dnem, kdy se Československo přestalo stydět za to, že i v jejich populaci žije mnoho levorukých jedinců. Byl to den, kdy bylo oficiálně zrušeno násilné přeučování a trestání levorukých dětí i jejich budoucích potomků. Již 48 let se nemusí levák stydět za to, že právě on se narodil coby levoruký člověk.

Nemusí se bát, že ho stihne trest pokaždé, když uchopí předmět do své levé ruky; nemusí se stydět, veřejně přiznat k tomu, že právě on je levákem; nemusí potlačovat nutkový pocit, uchopit lžici do levé ruky, když se při školním obědě podává polévka. Naopak, může žít s pocitem, že i on má v této pravoruké společnosti své právoplatné levoruké místo.⁵⁴⁾

⁵³⁾ SOVÁK, M.: *Výchova leváků v rodině*. Praha: SPN, 1985.

⁵⁴⁾ ZOCHÉ, H. – J.: *Vidím svět i z druhé strany: Mimořádné schopnosti leváků*. Praha: Ikar, 2006. ISBN 80-249-0647-3.

7 KVANTITATIVNÍ VÝZKUM

Kvantita znamená mnohost, četnost, množství, velikost. Filozoficky je to cokoliv, na co se ptáme otázkou „kolik“? Je to tedy vždy vlastnost, kterou lze změřit a vyjádřit číslem. Jedná se tedy o výzkum, jehož výsledky jsou často zpracovávány pomocí statistických metod a nakonec interpretovány.

Kvantitativní výzkum, na rozdíl od výzkumu kvalitativního, vyžaduje větší shromáždění dat a respondentů, výsledky tohoto výzkumu jsou méně závislé na názorech a schopnostech oněch dotazovaných a vedou tak lépe k ověřitelným a srovnatelným výsledkům. Jejich vyhodnocování bývá naopak náročnější, než je tomu u výše zmiňované metody kvalitativní.

Za nejvýznamnější výhody tohoto výzkumu, které stojí za zmínění, jsou: rychlost, přímočarost a snadnost. Díky kvantitativnímu výzkumu jsme schopni rychle získat velké množství dat a zobecnit získané výsledky. Kvantitativní výzkum může směřovat k větší populaci obyvatelstva. Je tudíž výhodný při zkoumání velkých skupin lidí.

Data, která pomocí této výzkumné metody získáme, jsou přesná, numerická a snadno ověřitelná. Jedna z dalších nezpochybnitelných výhod je ta, že výsledky jsou relativně nezávislé na výzkumníkovi.

Hlavní nevýhodu kvantitativního šetření spatřujeme v tom, že výzkum nepřichází s ničím novým, pouze se pokouší potvrdit či vyvrátit již zavedené teorie.⁵⁵⁾

7.1 Dotazník

Dotazník je snad nejrozšířenější a nejpropracovanější technikou získávání dat. Ze všech technik je rozhodně nejméně náročný na čas. Zároveň snadno a poměrně levně zasáhne velký počet i velmi prostorově vzdálených zkoumaných osob. Jeho příprava i zpracování je rychlá. Klade malé požadavky na počet výzkumníků a malé požadavky na zaškolení spolupracovníků. Dotazník je také vstřícný směrem k respondentům. Poskytuje větší čas na rozmyšlení.⁵⁶⁾

⁵⁵⁾ KEITH F. PUNCH.: *Základy kvantitativního šetření*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-381-9.

⁵⁶⁾ ŘEZANKOVÁ, H.: *Analýza dat z dotazníkového šetření*. Praha: Professional Publishing, 2011. ISBN 978-80-7431-062-1.

Dotazník má však i své nevýhody. Především umožňuje přeskočení otázky, zodpovězení jiným člověkem nebo rodinným týmem. Největší problém dotazníkového šetření však spočívá v nízké návratnosti. Bylo tudíž vyvinuto několik různých způsobů, jak návratnost dotazníků zvýšit:

- Rozdat dotazníky v prostorově koncentrované společnosti (bezbranných skupin – studenti, vojáci, zaměstnanci);
- poslat dotazníky poštou a přiložit ofrankovanou obálku, aby respondent nemusel platit za odeslání dotazníku zpět;
- dbát na slušnou kvalitu papíru, dostatek místa na odpovědi;
- nabízet odměnu za vyplnění dotazníku;
- po určitém čase (cca 14 dnů) poslat respondentům upomínku.

Otázky v dotazníku by měly být srozumitelné a jednoznačné, a nesmí respondentu znechutit či vyčerpat. Dotazník nemá být obsažný a dlouhý (maximálně 40-50 otázek, délka vyplnění 20 minut) a má mít dobrou grafickou úpravu. Odpudivě působí příliš velký formát – obtížně se s ním zachází, vzbuzuje představu velkého počtu informací. Podobně malý formát nutí k velkému soustředění. Nejvýhodnější velikost dotazníku je vytištění na A4.

Je třeba také myslet na to, že mnoho respondentů má tendenci s předloženým tvrzením spíše souhlasit než nesouhlasit. Toto zkreslení můžeme minimalizovat tím, že na různých místech předložíme obsahově shodná tvrzení – jednou v pozitivní, jednou v negativní formě.

Dotazník začíná úvodním oslovením, které musí vzbudit zájem dotazovaného, má zdůraznit význam odpovědí, má apelovat na spolupráci dotazovaného a zdůrazňuje význam poskytnutých informací. Každá otázka dotazníku musí mít vztah k hlavnímu tématu a dohromady musí tvořit uzavřený celek, jednoznačné a srozumitelné, konkrétní, ne příliš dlouhé a složité formulace. Stejně tak je vhodné šetřit ješitnost dotazovaného, zejména když se ptáme na informace, na které nemusí znát odpověď. Pozor si musíme dát na sugestivnost otázek – tj. na formulace předem napovídající „vhodnou“ odpověď.⁵⁷⁾

⁵⁷⁾ ŘEZANKOVÁ, H.: *Analýza dat z dotazníkového šetření*. Praha: Professional Publishing, 2011. ISNB 978-80-7431-062-1.

7.2 Cíl a průzkumné problémy

Hlavním cílem práce, je porovnání aktuální situace v přístupu pedagogů k levorukým dětem předškolního věku ve dvou konkrétních mateřských školách, a to pomocí dotazníku.

Výuka i výchova levorukých dětí musí být založena na stejném předpokladu, jako u dětí pravorukých, kde bereme jako samozřejmost to, že dítě nebudeme nikterak nutit k používání druhé, nepreferované levé ruky. V dnešní době, oproti minulému století, již máme dostatek informací o tom, co může oné násilné přeučování způsobit s mozkiem levorukého dítěte. Proto je hlavním cílem a úkolem pedagogů v mateřských školách, aby jejich výchova pozitivně ovlivnila levorukého jedince a dostatečně mu pomohla k osvojení si držení tužky a psaní správným způsobem, stejně dobře, jako je tomu u pravorukého dítěte.

Průzkumné problémy:

- Vliv pedagogů na levorukého jedince
- Vliv pravorukých vrstevníků na levoruké dítě
- Vybavenost předškolních tříd pomůckami pro leváky

7.3 Stanovené hypotéz

Hypotéza č. 1: Předpokládá se, že dnes se již levoruké děti nepřeučují.

Hypotéza č. 2: Předpokládá se, že vybrané mateřské školy mají pomůcky pro leváky, které dětem nabízejí pro snadnější práci.

Hypotéza č. 3: Předpokládá se, že nikdy nedošlo ke konfliktu pedagožek a rodičů levorukých dětí, z důvodu řešení jejich levorukosti.

7.4 Popis výběru a konstrukce metody

Při tomto výzkumu bylo použito frekventované metody získávání dat v pedagogických výzkumech – dotazníku. Podle obsahu lze rozdělit dotazník na otázky zjišťující fakta a otázky zjišťující mínění dotazovaných.

Zkoumaným osobám byl předložen anonymní dotazník se sedmnácti otázkami, z nichž bylo možno označit jednu odpověď. Z rozdaných 16 dotazníků se nám zpět vrátily všechny.

7.5 Popis výzkumného vzorku

Pro výzkum byly osloveny učitelky mateřských škol v Uhlířských Janovicích a v nedalekém Malešově. Rozdáno bylo 16 anonymních dotazníků, každé pedagožce jeden, a vrátily se nám všechny rozdané dotazníky. Způsob předávání dotazníku probíhal osobně u všech respondentek stejným způsobem a vrácen byl taktéž.

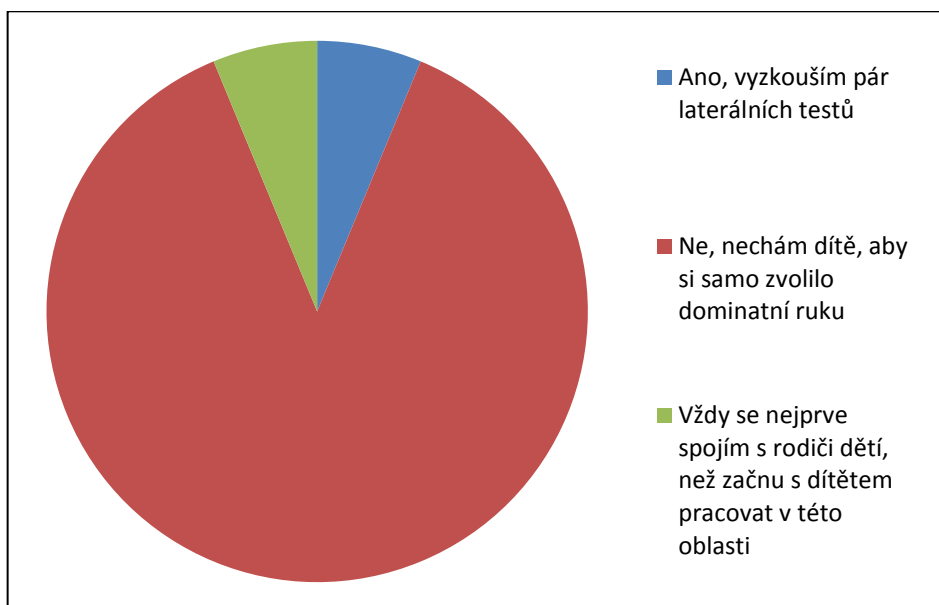
V Mateřské škole v Uhlířských Janovicích, stejně tak, jako v Mateřské škole v Malešově se nachází čtyři třídy, kde jsou vždy dvě kantorky. Setkali jsme se s tím, že ani v jedné třídě nejsou zhruba stejně staré ženy, ale vždy se jedná o dvojici, kde je jedna staší pedagožka – zřejmě s mnohaletou praxí, a jedna, oproti ní mladší, jejíž praxe není tak dlouhá. Díky tomuto věkovému rozdílu se může mladší kantorka od té starší přiučit nejrůznějším výchovným metodám a praktikám, které lze při výchově dětí předškolního věku uplatnit.

8 VYHODNOCENÍ EMPIRICKÝCH DAT

Hodnocení otázky č. 1: Pokud k Vám do zařízení nastoupí hodně malé dítě a chytá hračky do obou ručiček stejně, děláte mu hned nějaký test, abyste zjistila, jaká ruka je dominantnější nebo počkáte, jakou ruku bude dítě za čas preferovat?

V první otázce tohoto dotazníku, která se týkala vyhraněnosti nebo naopak nevyhraněnosti levorukého dítěte při hře, které může ještě stále chytat hračky do obou rukou, jsme se zaměřili na reakci a následný přístup pedagožek k tomuto dítěti. 14 respondentek, z celkového počtu 16, nám na tuto otázku odpovědělo tak, že nechávají levoruké děti, aby si samy zvolily ruku, se kterou budou vykonávat pracovní úkony. Tudíž se zde jednalo o odpověď v pořadí druhou. První možnou odpověď, která uvádí, že pedagožka s dítětem provádí hned několik testů, díky kterým zjistí jeho laterální orientaci, zvolila pouze jedna z dotazovaných. A také pouze jedna zaškrtnla možnost třetí z uvedených odpovědí, a to tu, která poukazuje na to, že se nejprve poradí s rodiči dítěte, než s ním začne nějak pracovat v oblasti vyhraněnosti.

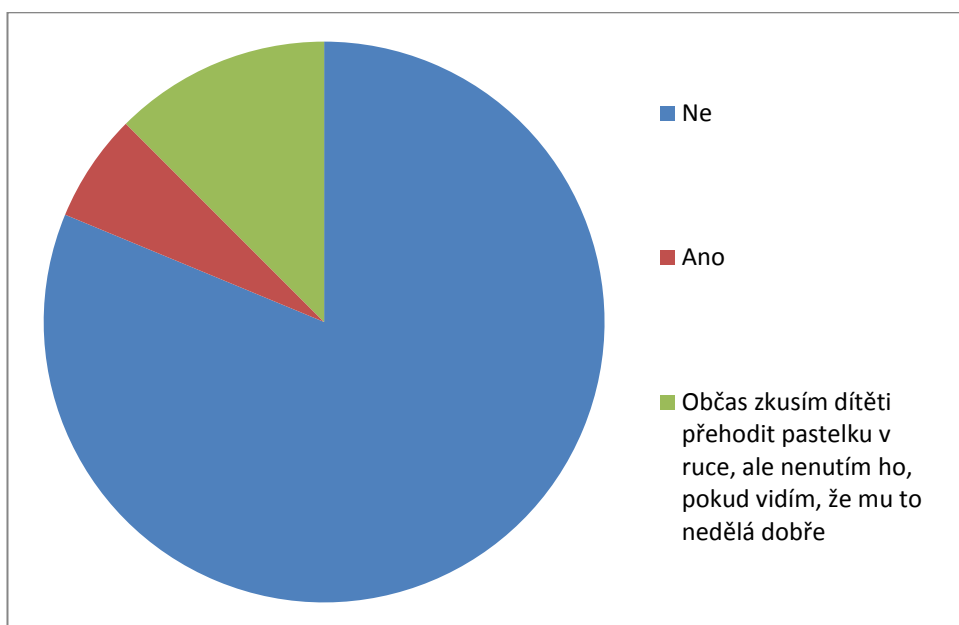
Graf č. 1: Test dominance

Hodnocení otázky č. 2: Dnes se už leváci nepřeučují, zkoušíte to přesto?

Ve druhé otázce, námi zvolené, jsme se zaměřili na možné přeučování levorukých dětí, o které by se mohly učitelky ve svých třídách pokoušet. I zde převažovala kladná odpověď, a to možnost první v naší nabídce odpovědí. 13 respondentek zaškrtnulo, že se nepokouší levoruké děti přeučit. Jeden dotazník se nám vrátil s označenou druhou odpovědí, což znamenalo, že jedna z uvedených respondentek se snaží levoruké děti ve své třídě nějakým způsobem přeučovat. A v neposlední řadě i třetí možnou variantu zaškrtnuly dvě učitelky. Znamená to, že se také pokouší levorukému dítěti pastelku z levé ruky přehodit, ale nenásilným způsobem a pokud vidí, že dítě protestuje, dále v přehazování pomůcek nepokračují.

Graf č. 2: Přeučování

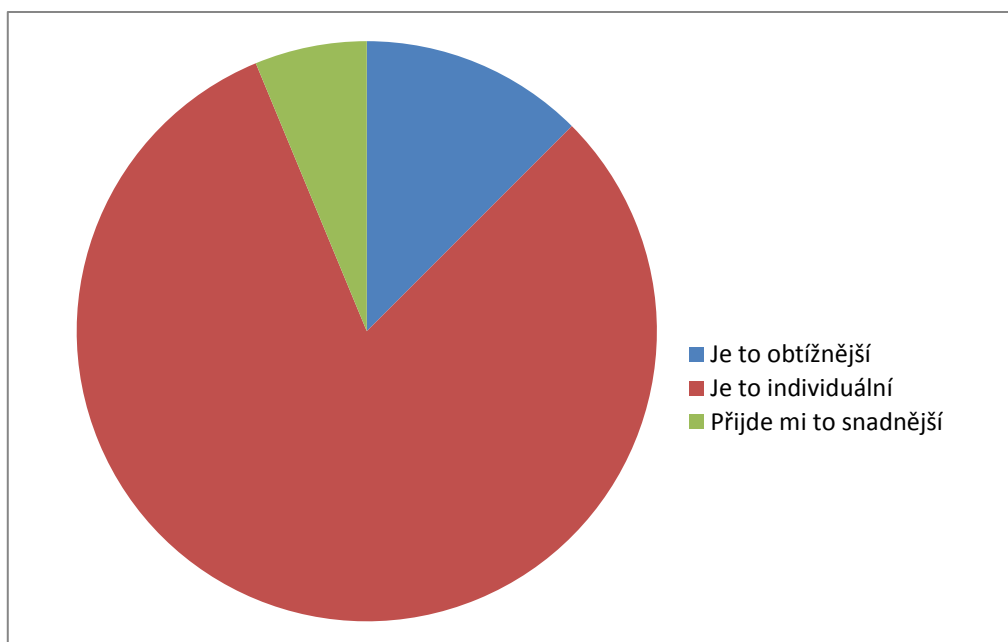

Hodnocení otázky č. 3: Když k Vám do zařízení nastoupí hodně malé dítě (2,5 – 3 roky), určitě mu ještě pomáháte a vysvětlujete mu, jak dobře držet pastelky, když se již snaží kreslit. Je to u leváka obtížnější nebo je to čistě individuální záležitost každého dítěte?

Třetí otázka v dotazníku zjišťovala, jak je hodně malé (2,5 – 3 leté) levoruké dítě přizpůsobivé, pokud se mu dospělý jedinec snaží vysvětlit a názorně ukázat, jak správně se drží psací náčiní anebo zda jde o složitější proces, než u dítěte pravorukého.

Je samozřejmé, že každé dítě bude potřebovat nějaký čas a trénink, aby zvládlo správnou techniku držení tužky. Mnohým dětem to dělá problémy ještě při nástupu do první třídy základní školy. Ovšem na tuto otázku odpovědělo 13 respondentek tak, že je to zcela individuální. Tudíž může být nácvik uchopování psacích potřeb obtížnější jak u levorukého, tak u pravorukého dítěte. 2 pedagožky zaškrtnly možnost první a to tu, že u leváka je postup s nacvičováním úchopu obtížnější a pouze jedna respondentka uvedla, že se jedná o proces snadnější.

Graf č. 3: Míra obtížnosti správného úchopu psacích potřeb u leváka

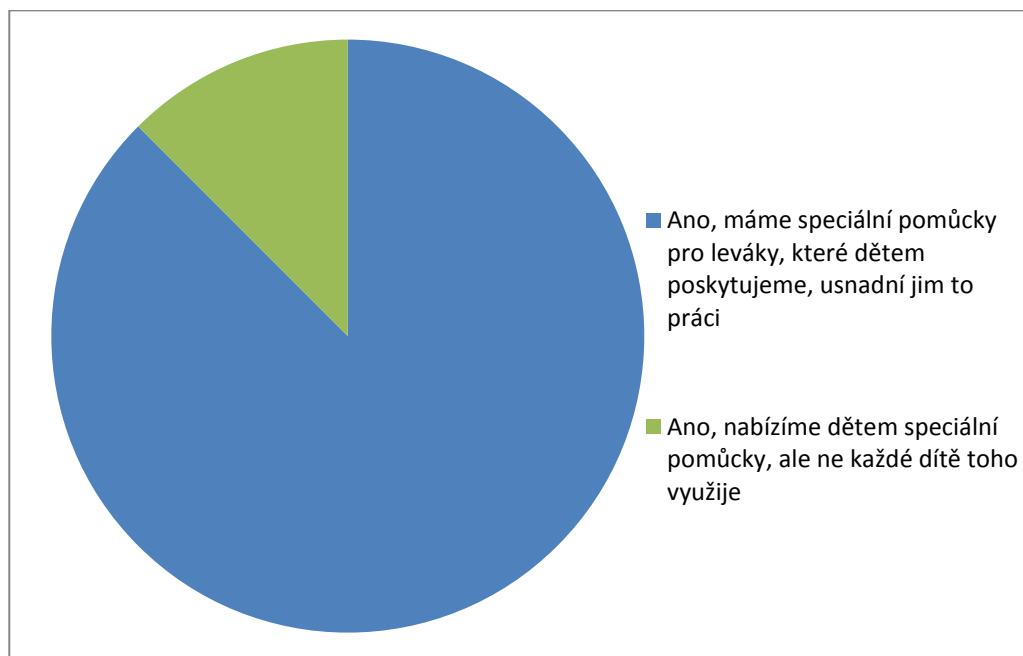

Hodnocení otázky č. 4: Přístupujete k levorukému dítěti jinak při běžných činnostech (jako je stříhání, kreslení, ...) a nabízíte mu speciální pomůcky pro leváky?

Čtvrtá otázka v tomto dotazníku směřovala k používání speciálních pomůcek ve dvou konkrétních, již výše zmiňovaných, mateřských školách. Při vyhodnocování této otázky jsme byli mile překvapeni. Díky odpovědím jsme zjistili, že jsou obě mateřské školy speciálními pomůckami pro leváky vybavené a díky výsledným odpovědím je patrné, že levoruké děti těchto pomůcek hojně využívají.

14 respondentek z dotazovaných 16 odpovědělo první možnou variantou, a to tou, že speciální pomůcky ve své třídě mají a dětem je poskytují, protože jim to usnadní práci například při kreslení nebo stříhání. Další dvě kantorky uvedly, že pomůcky mají, dětem je nabízí, ale ne každé dítě této nabídky využije. Zřejmě je zvyklé na pomůcky běžné, pro praváky. Žádná z dotazovaných nezakroužkovala možnou druhou odpověď, která poukazuje na to, že by respondenty braly všechny děti stejně, tudíž by nebraly ohledy na potřeby levorukého dítěte.

Graf č. 4: Speciální pomůcky pro leváky

Hodnocení otázky č. 5: Zaměřujete se i na to, aby drželo levoruké dítě správně příbor při obědě?

V pořadí již pátá otázka dotazníku se zaměřuje na to, jak respondentky přistupují k levorukému dítěti v době oběda. Zda se mu snaží při obědě pomoci a záměrně ho kontrolují při držení příboru, jestli kontrolují všechny děti stejně, zda je nechávají v klidu najíst, takřka bez kontroly držení příborů anebo jestli záměrně kontrolují správné držení příborů pouze u hodně malých dětí – ale za to všech, bez výjimky.

Při vyhodnocování této otázky jsme dostali následující odpovědi. 13 respondentek odpovědělo, že se na správné držení příboru zaměřují, ale u všech dětí bez výjimky, nedbají na to pouze u dětí levorukých. Každé dítě je individuální a každé dítě může mít při stravování problém s tím, jak správně držet lžičí, vidličku a dokonce i nůž. Dvě z dotazovaných kantorek se přiklonily k odpovědi druhé, že ony nechávají děti v klidu najíst a do toho, jak mají držet příbor, jim nemluví, ani nikterak nezasahují. Pouze jedna z 16 dotazovaných respondentek využila třetí z variant odpovědí, která uvádí, že na správné držení příboru se zaměřuje, ale jen u hodně malých dětí.

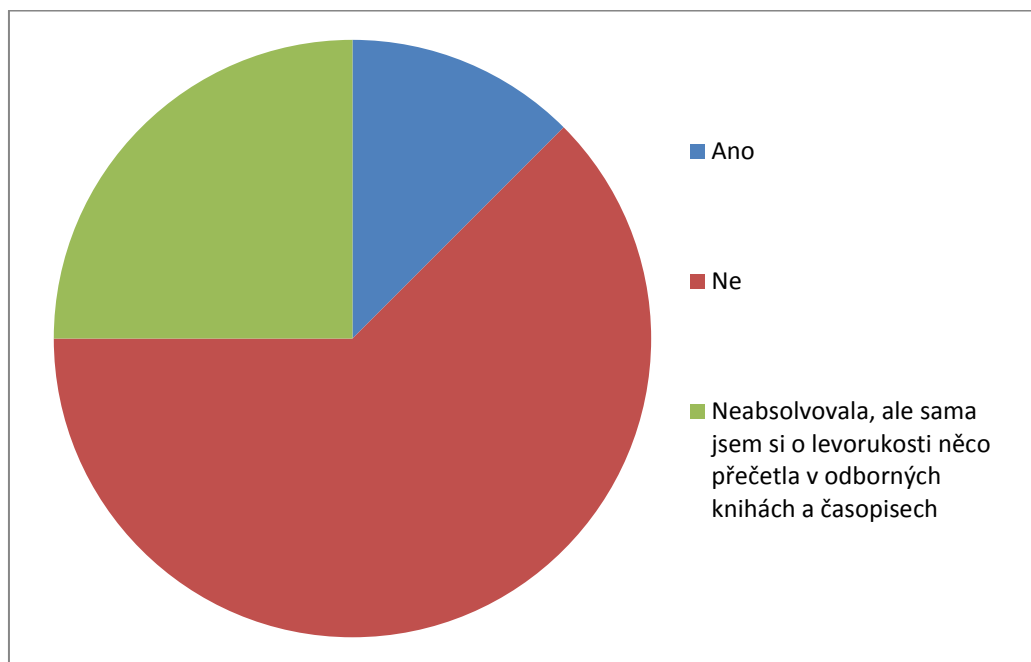
Graf č. 5: Správné držení příboru

Hodnocení otázky č. 6: Absolvovala jste nějaké speciální školení, které se zaměřovalo výhradně na výchovu leváků?

Následující, šestá otázka směřuje v odbornosti kantorek k dané „problematice“ levorukých dětí a možnému školení, které je s tím spojováno. V této otázce jsme se ptali, zda respondentky absolvovaly nějaké speciální školení, které se zaměřovalo výhradně na výchovu levorukých dětí. Pouze 2 ze všech dotazovaných uvedlo, že nějaké školení v této oblasti absolvovaly. Dalších 10 kantorek zaškrtnulo možnost druhou, která uvádí, že dosud žádné odborné školení neabsolvovaly. 4 z 16 zmiňovaných odevzdaly dotazník se zaškrtnutou možností odpovědi třetí a to tou, že sice žádné odborné školení v této problematice neabsolvovaly, ale samy si o levorukosti vyhledaly informace v odborné literatuře a časopisech.

Graf č. 6: Kurz výchovy leváků

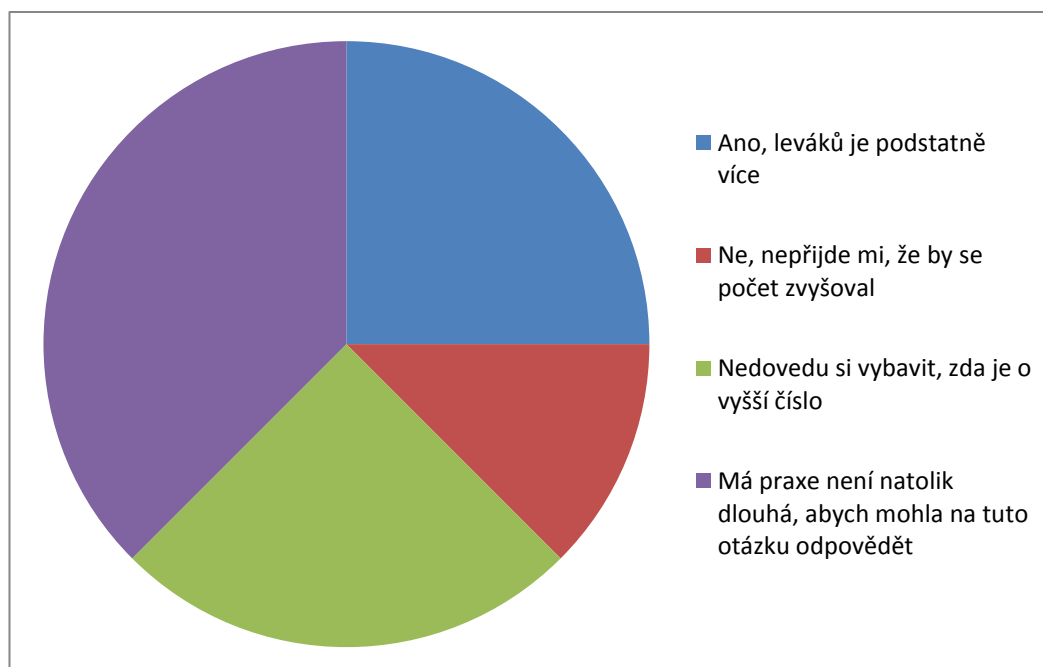

Hodnocení otázky č. 7: Pokud je Vaše praxe delší, jak 15 let, dokážete si zhruba vybavit, jestli se od roku 1999 až po současnost počet leváků ve Vaší třídě zvyšuje?

Při vyhodnocování sedmé otázky jsme dostali v celku rozporuplné odpovědi. Jelikož jsme dotazníky rozdali do dvou mateřských škol, které měly celkem osm tříd po dvou kantorkách, bylo zřejmé, že ne všechny pedagožky budou mít v oboru praxi delší, jak 15 let. Většinou se ve třídě nacházelo uspořádání, kde byla vždy jedna kantorka starší, oproti té druhé. Dle našeho názoru je to tak správně uspořádané, hlavně kvůli zkušenostem jedné ze starších kantorek.

Pouze 4 respondentky ze všech dotazovaných odpověděly, že leváků je od roku 1999 podstatně více, než tomu bylo před tímto zmiňovaným rokem. Další 2 uvedly, že jim nepřijde, že by se počet leváků zvyšoval. 4 další kantorky uvedly, že si již nedovednou vybavit, zda jde o vyšší číslo leváků, než tomu bylo dříve, tedy před mnou zvoleným rokem. A v neposlední řadě 6 respondentek zaškrtno odpověď, která uvádí, že jejich praxe není natolik dlouhá, aby mohly posoudit a správně odpovědět, zda jde o číslo vyšší, než tomu bylo v minulých letech.

Graf č. 7: Výskyt leváků ve třídách v minulosti

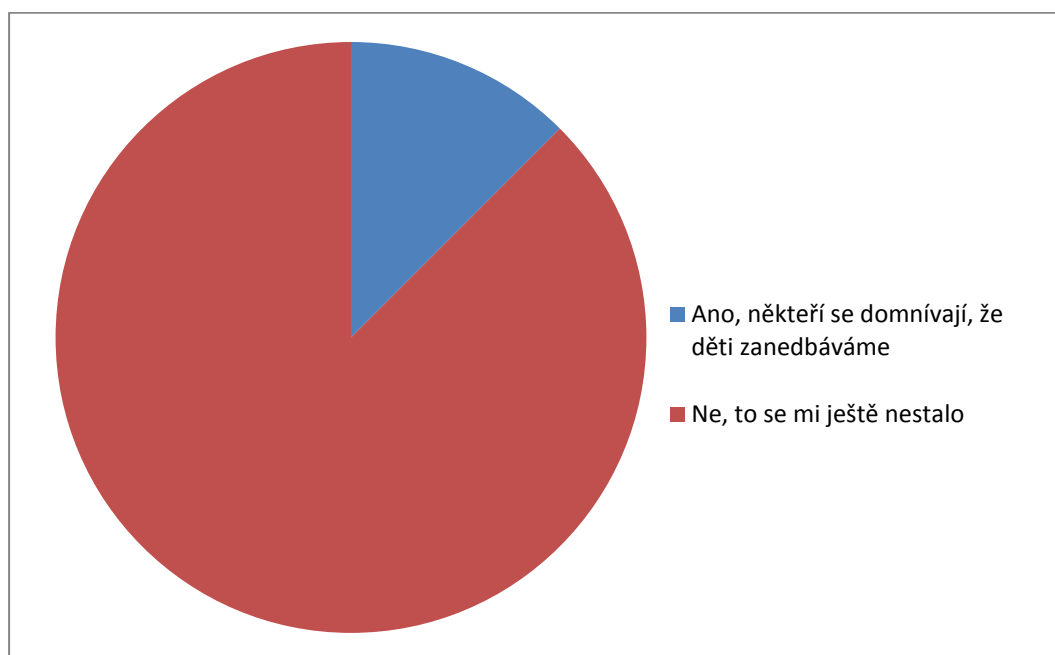

Hodnocení otázky č. 8: Stalo se Vám někdy, že si přišli rodiče levorukého dítěte stěžovat, že se mu pro jeho levorukost nevěnujete tak, jak byste měla (například tím, že mu neposkytnete výše zmíněné speciální pomůcky pro leváky)?

Následující otázka se zaměřuje na to, jak i sami rodiče hodnotí přístup kantorek ke svým levorukým dětem. V této otázce jsme se ptali na to, zda se někdy kantorky dostaly do konfliktu s rodiči, právě kvůli tomu, že si rodiče myslí, že se jejich levorukým dětem dostatečně nevěnuje pozornost a nenabízí se jim pomůcky pro leváky.

2 respondenty nám na tuto otázku odpověděly, že se bohužel někdy v minulosti do konfliktu s rodiči dětí dostaly a to právě proto, že se rodiče domnívají, že se levákům v mateřských školách nevěnuje taková pozornost, jakou by si podle nich zasloužili. Zbylých 14 dotazovaných odpovědělo, že v takové situaci se ještě nikdy neocitly, do konfliktu s rodiči levorukých dětí se tudíž nikdy nedostaly a takový problém řešit nemusely.

Graf č. 8: Konflikt s rodiči leváků

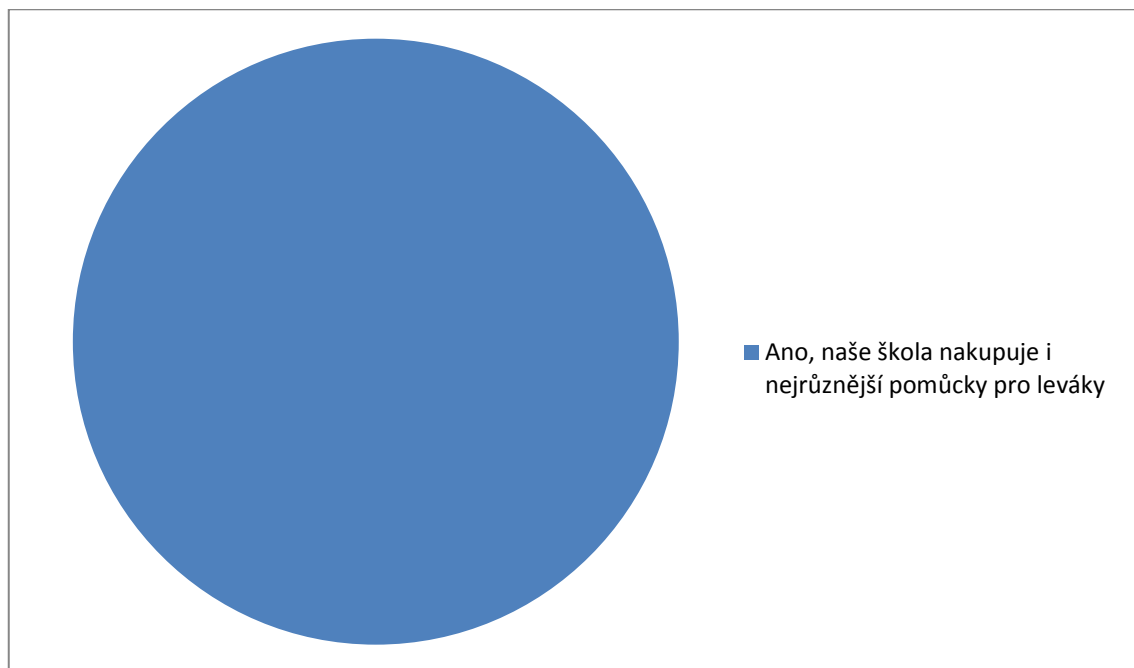

Hodnocení otázky č. 9: Máte ve svém školním zařízení pomůcky pro leváky (pastelky, nůžky,...) nebo si takové věci musí rodiče zajistit sami?

V pořadí již devátá otázka našeho dotazníku se zaměřovala na to, jak široce je každá třída ve dvou konkrétních mateřských školách vybavena, co se speciálních pomůcek pro levoruké děti týče.

Byli jsme mile překvapeni, když jsme tento dotazník vyhodnocovali. Skutečně všech 16 dotazovaných respondentek nám odpovědělo, že jejich škola nakupuje nejrůznější pomůcky pro levoruké děti a dětem je tím pádem může nabídnout ke každodenním činnostem ve všech třídách, které škola má.

Graf č. 9: Vybavenost třídy

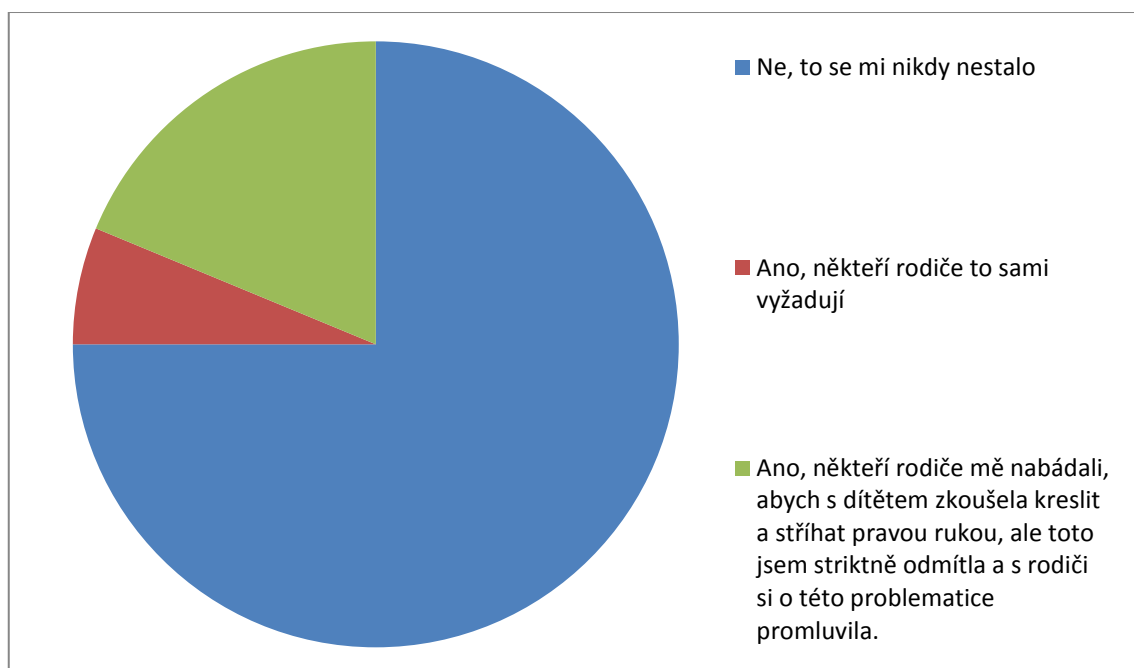

Hodnocení otázky č. 10: Stalo se Vám někdy, že rodiče výslovně žádali, abyste dítě násilně přeučovala?

Dříve bylo přeučování levorukých dětí běžnou záležitostí, která se prakticovala téměř všude, ovšem nikdo si neuvědomoval, že onomu přeučovanému dítěti způsobí spíše více problémů, než užitku. Proto jsme velice rádi, že dnes se už levoruké děti nepřeučují, ale stále u nás, i ve světě, přervává názor, že děti by se přeučovat měly. A proto jsme svým respondentkám položili i otázku, ohledně násilného přeučování, které je vyžadováno nikoli společností, ale samotnými rodiči levorukých dětí.

Položili jsme otázku, která se tedy týkala výslovné žádosti o přeučení dítěte ze strany rodičů a dostali jsme následující odpovědi. Pouze 1 respondentka ze všech 16 dotazovaných odpověděla, že se setkala s rodiči, kteří sami vyžadují, aby se jejich dítě přeučovalo. Následující 3 kantorky mi odpověděly, že je rodiče nabádali k tomu, aby dítěti zkoušely podstrkovat psací potřeby do ruky druhé, než jemu přirozené a tím ho pomalu vedly k opačné preferenci, než tomu bylo doposud, ovšem tyto kantorky se s rodiči dokázaly rozumně domluvit a rodičům vysvětlit, že to by nebyl správný postup při nácviu metody psaní. Zbýlých 12 respondentek odpovědělo, že s tímto přístupem rodičů se nikdy neseťkaly.

Graf č. 10: Násilné přeučování

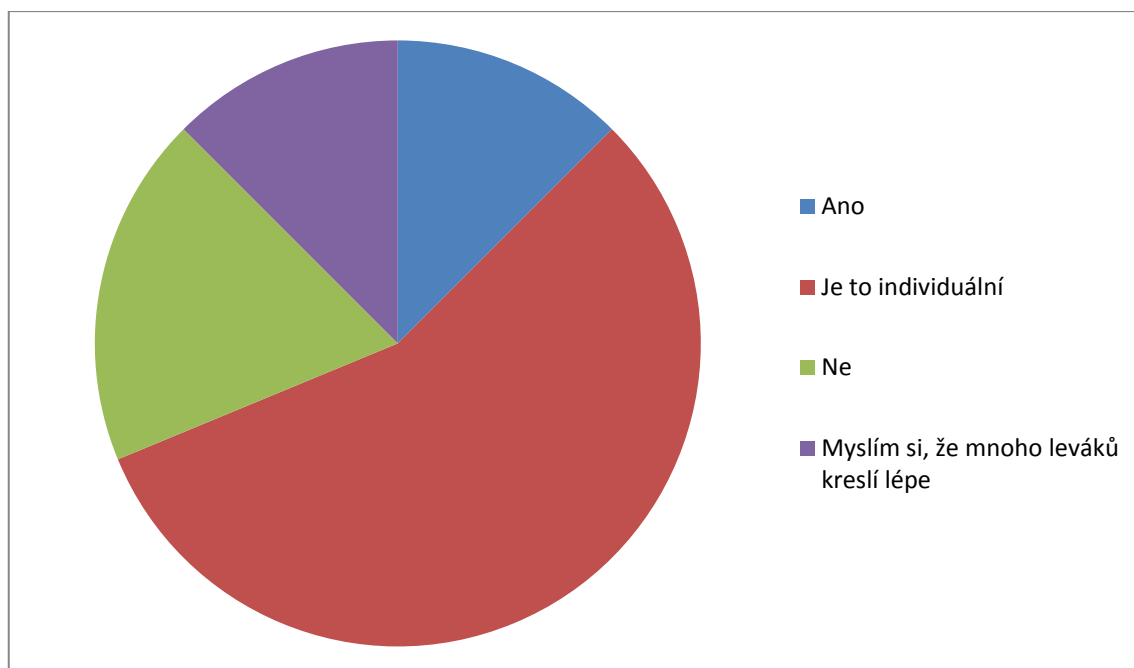

Hodnocení otázky č. 11: Myslíte si, že levoruké dítě hůře kreslí?

Následující otázka se zaměřovala na to, jak dobrý je levoruký jedinec při kreslení. Ne každý kreslit umí, ale dle našeho názoru to není otázka pravoruké či levoruké orientace, ale spíše talentu a dovedností.

Ovšem u této otázky se nám vrátily rozporuplné odpovědi. Při této otázce se nesešly odpovědi stejné, které by jasně poukazovaly na fakt, že levák kreslí hůře nebo je naopak v kreslení hotový genius. Pouze 2 z dotazovaných se ovšem domnívají, že levoruké dítě kreslí hůře. Také další 2 uvedly, že levák kreslí naopak lépe, než pravák. 3 respondentky odpověděly, že si nemyslí, že levák kreslí hůře a zbylých devět kantorek odpovědělo, že kreslení a talent při něm, je čistě individuální záležitost každého jedince.

Graf č. 11: Kreslení leváků

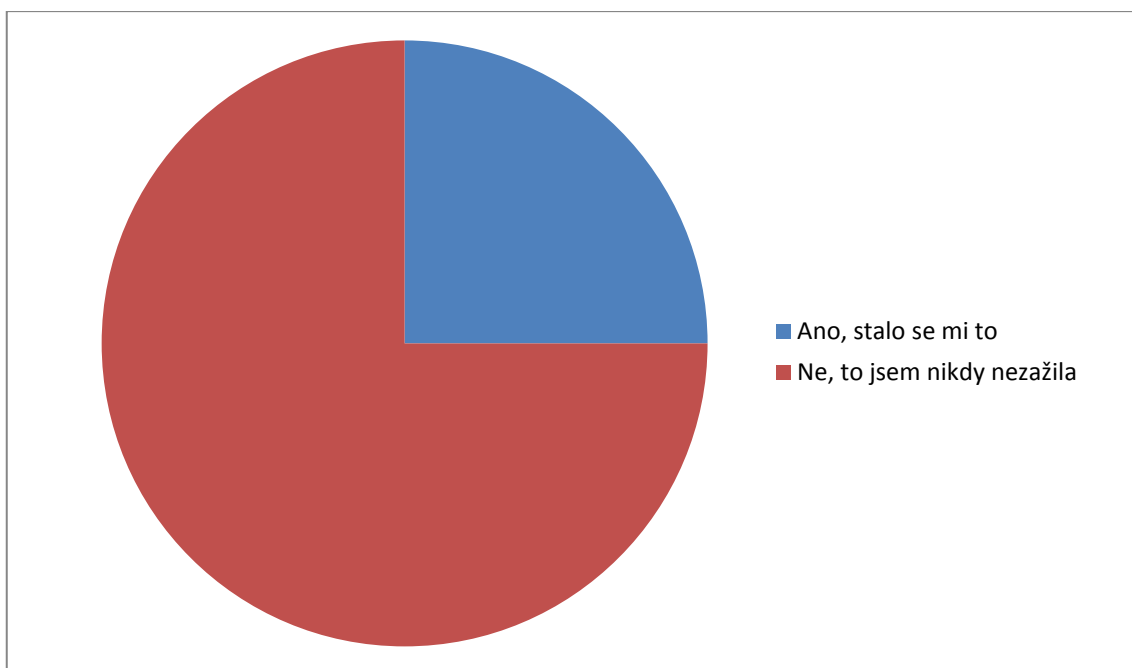

Hodnocení otázky č. 12: Přišla jste někdy do konfliktu s kolegyní, která se snažila dítě přeučit a vy jste s tím nesouhlasila, nebo naopak?

Ve našem dotazníku, který se zaměřuje na levoruké děti v mateřských školách a na přístup kantorek k nim, jsme našim respondentkám položili i otázku, která se týkala přímo toho, jestli se ony samy někdy dostaly do konfliktu se svou kolegyní právě kvůli onomu zmiňovanému levorukému dítěti, které se jedna nebo druhá respondentka v jedné konkrétní třídě snažila přeučit.

U této otázky jsme dostali 12 odpovědí, které uváděly, že respondentky se nikdy do konfliktu se svou kolegyní kvůli přeučování leváka nedostaly. Tudíž ani kolegyně, ani respondentka sama leváka nepřeučovala, protože i v tom případě by se do konfliktu dostat mohla. Naproti tomu mi 4 respondenty odpověděly, že do konfliktu tohoto charakteru se někdy dostaly. Ovšem neptali jsme se, zda jednou či opakovaně.

Graf č. 12: Konflikt kantorek kvůli levákovi

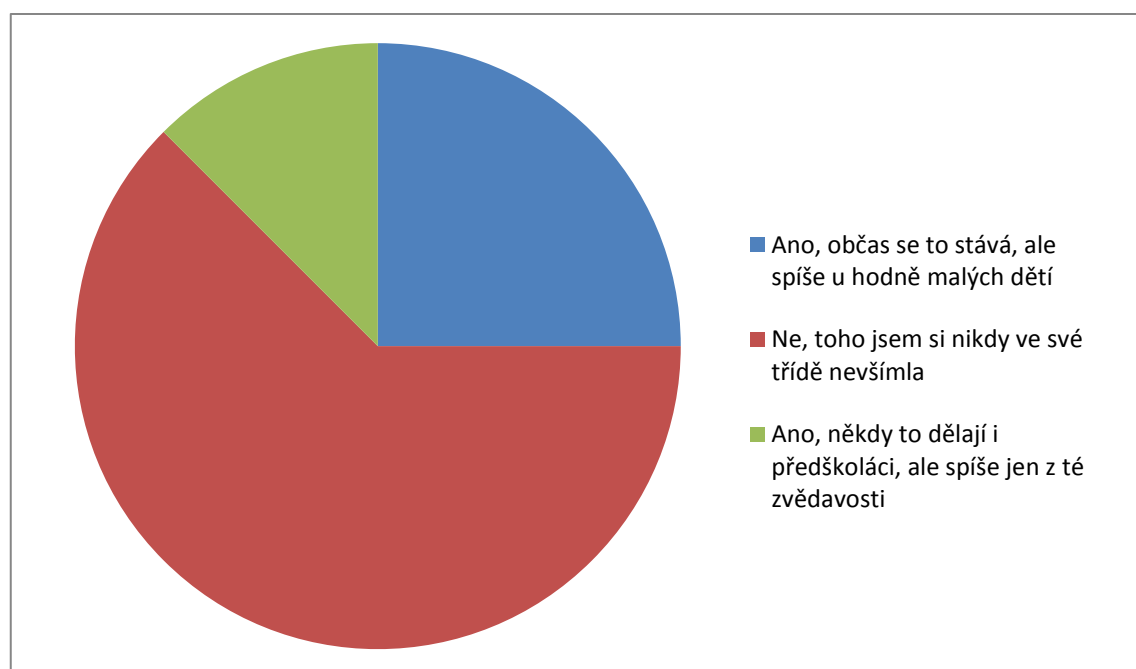

Hodnocení otázky č. 13: Všimla jste si někdy toho, že by se snažilo levoruké dítě napodobovat pravoruké kamarády a samo uchopovalo tužku do opačné ruky, než je mu přirozené – třeba jen ze zvědavosti?

Otázka číslo třináct se zaměřovala na nápodobu pravorukého dítěte levorukým. Ptali jsme se, zda levoruké dítě napodobuje své kamarády ve třídě, zda se snaží kreslit nebo stříhat pravou rukou, jestli se nesnaží držet lžičku v opačné ruce, než je mu přirozené nebo zda o sobě třeba neprohlašuje, že i on je pravák, jen, aby si vyzkoušel, jaké to je, být pravákem, a o to více zapadl mezi své pravoruké kamarády.

Na tuto otázku nám 4 respondentky odpověděly, že se to občas stává, ale spíše u hodně malých dětí, kde hraje stále velkou roli nápodoba okolního prostředí, kde dítě vyrůstá. Velké množství respondentek, konkrétně 10 z 16 odpovědělo, že toho si ve své třídě nikdy nevšimly. A zbylé 2 dotazované odpověděly, že se jim stalo, že by se levoruké dítě opičilo nebo se snažilo napodobit pravoruké kamarády a někdy zaznamenaly případy, kdy se jednalo o nápodobu i u dětí předškolních, které už by měly být ve svém věku vyhraněné a mít jasno ve své laterální orientaci.

Graf č. 13: Nápodoba pravorukého kamaráda

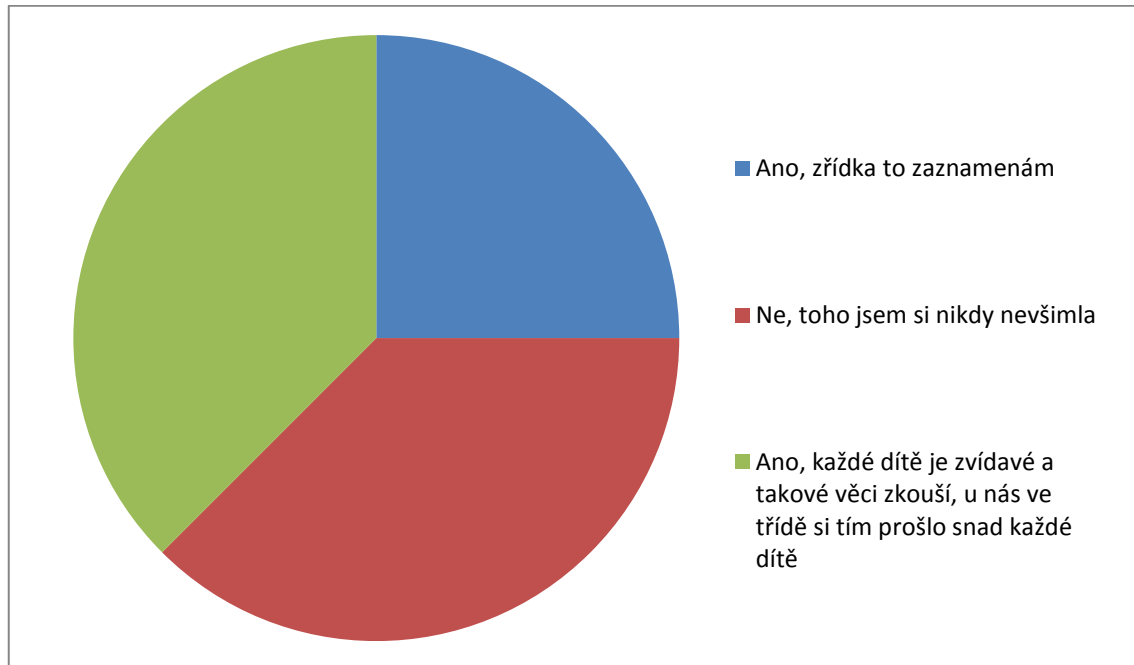

Hodnocení otázky č. 14: Stalo se Vám někdy, že by naopak pravoruké děti zkoušely napodobovat držení tužky těch levorukých?

Ve našem dotazníku jsme použili i jednu otázku, které směřovala k pravorukým dětem v konkrétních mateřských školách. Zajímalo nás, jestli i pravoruké děti napodobují ty levoruké. Nespátřujeme nic špatného na tom, že když levák zkouší nejrůznější činnosti rukou pravou, proč by tomu nemohlo být i naopak a pravák by nemohl vyzkoušet činnosti rukou levou.

Respondentky byly i při této otázce různých názorů, nedostali jsme jednotnou odpověď. 4 dotazované odpověděly, že tento „stav“ zřídka zaznamenají. 6 z respondentek odpovědělo, že si nikdy nevšimly, zda se pravoruké dítě snaží napodobovat svého levorukého kamaráda a zbylých 6 zaškrtnulo možnost, která se přiklání k tomu, že každé dítě, bez ohledu na jeho laterální orientaci je zvědavé a tudíž chce vše vyzkoušet, včetně psaní nebo kreslení levou rukou – pokud tedy mluvíme o pravákovi.

Graf č. 14: Nápodoba levorukého kamaráda

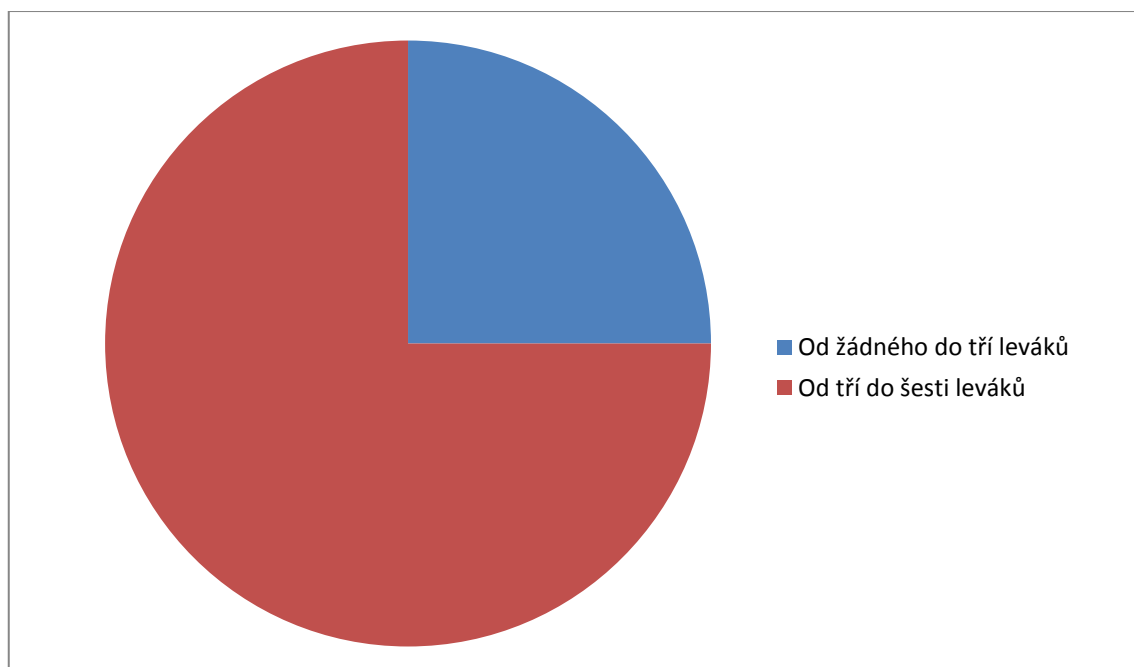

Hodnocení otázky č. 15: Kolik máte tento rok ve třídě levorukých dětí?

V otázce číslo patnáct nás zajímalo, kolik leváků v současné době navštěvuje každou konkrétní třídu ve výše zmíněných dvou mateřských školách. Byli jsme mile překvapeni, že v každé třídě je alespoň jeden zástupce levoruké populace.

4 respondentky ze všech tázaných respondentek odpověděly, že ve své třídě mají jednoho, dva nebo tři zástupce levoruké populace. Zbýlých 12 dotazovaných odpovědělo, že mají ve své třídě více jak tři, ale méně jak sedm leváků.

Graf č. 15: Četnost leváků ve třídě v současné době

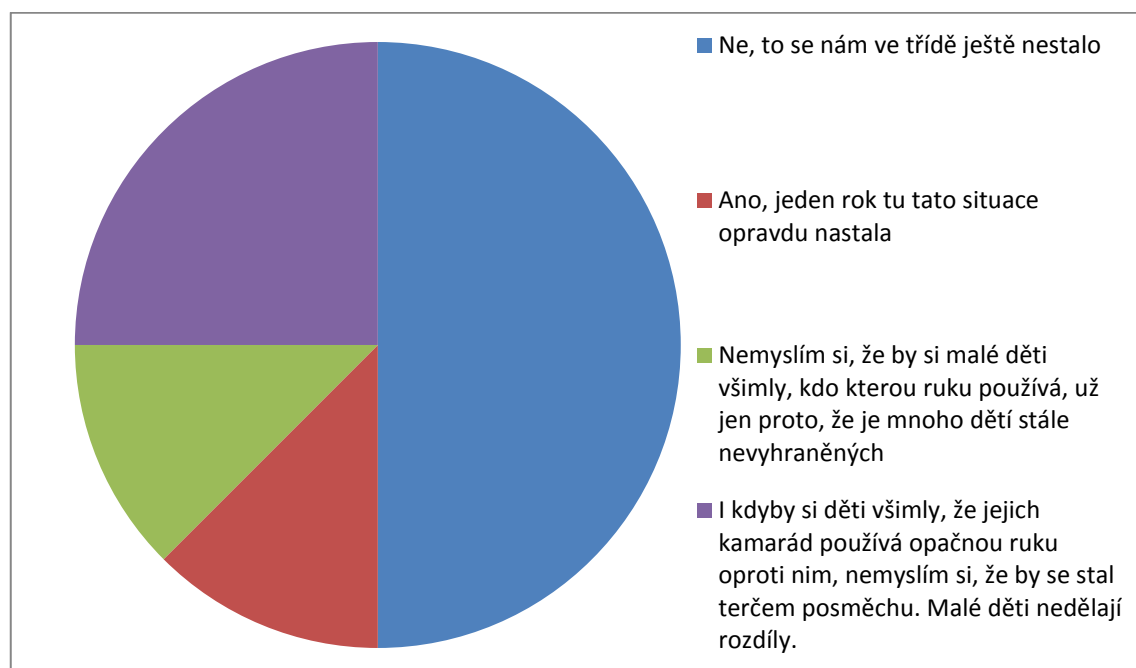

Hodnocení otázky č. 16: Stalo se Vám někdy, že by bylo levoruké dítě terčem posměchu, ne kvůli vzhledu, ale právě kvůli tomu, že preferuje levou ruku?

V této, již předposlední otázce tohoto dotazníku, jsme se zaměřili i na možnou „šikanu“ levorukého dítěte, právě kvůli jeho levoruké preferenci. I zde jsme dostali nejrozumnější odpovědi, které se této problematice týkaly.

8 respondentek ze všech dotazovaných na tuto otázku odpovědělo, že jim se ve třídě nikdy nestalo, nebo alespoň nezaznamenaly, že by se levoruké dítě stalo terčem posměchu kvůli své levorukosti. 2 kantorky uvedly, že jeden takový případ, kdy bylo levoruké dítě zesměšňováno, opravdu ve třídě měly. Další 2 respondentky uvedly, že si nemyslí, že by si malé děti všimaly, kdo kterou ruku používá při psaní či kreslení, protože ve třídě je stále mnoho dětí, které ještě používají ruce obě. A v neposlední řadě zbylé 4 kantorky uvedly, že i kdyby si děti všimly, že jejich kamarád používá jinou ruku než oni, určitě by se nestal terčem posměchu. Malé dítě takto neuvažuje.

Graf č. 16: Posměch kvůli levorukosti

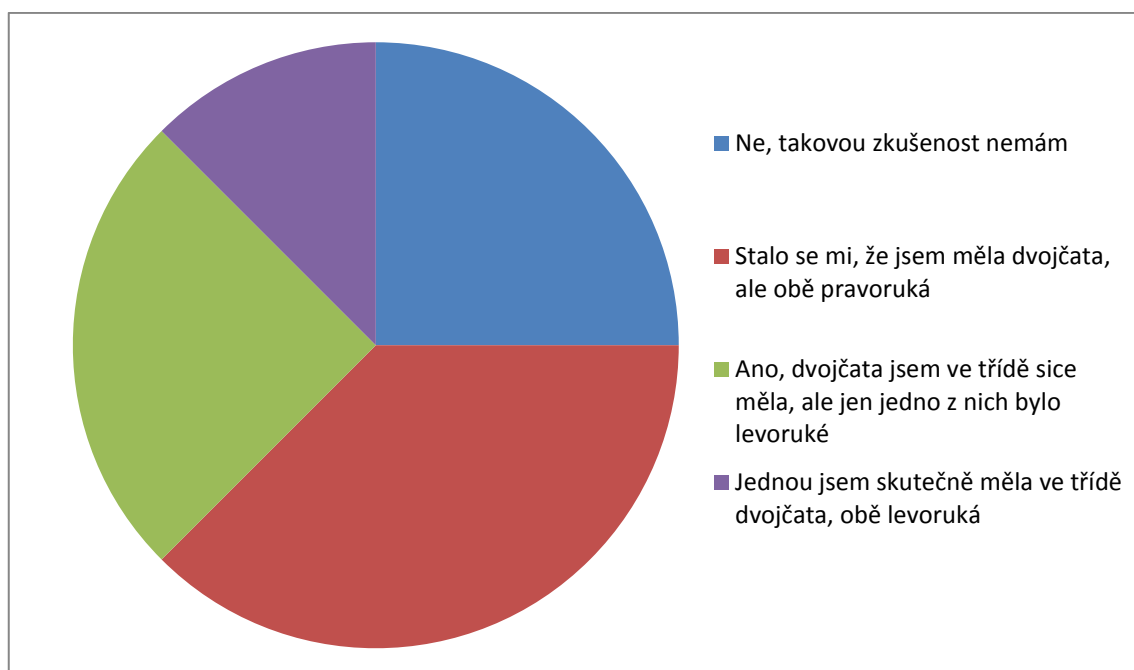

Hodnocení otázky č. 17: Měla jste někdy ve třídě dvojčata, obě levoruká?

Otázka číslo sedmnáct, která uzavírá náš dotazník, se zaměřovala na to, zda měly někdy respondentky ve své třídě dvojčata, která byla obě levoruká. Tento jev není úplně častý, což nám potvrdily i odpovědi oněch dotazovaných kantorek.

4 ze všech dotazovaných mi odpověděly, že takovou zkušenost s dvojčaty, které by byla obě levoruká, nemají. Dalších 6 odpovědělo, že sice ve třídě dvojčata měla, ale obě byla pravoruké orientace. I následující 4 respondentky odpověděly, že i ony dvojčata ve třídě měly, ale jen jedno z nich bylo vždy levoruké, to druhé pravoruké. A pouze 2 ze všech dotazovaných nám odpověděly, že skutečně měly dvojčata, která byla obě levoruká.

Graf č. 17: Levoruká dvojčata

9 SHRNUÍ KVANTITATIVNÍHO VÝZKUMU

Výzkumná část této práce se zabývala přístupem k levorukým dětem ve dvou konkrétních mateřských školkách, které jsou jen pár kilometrů od sebe, a to konkrétně v Mateřské škole v Uhlířských Janovicích a v Mateřské škole v Malešově. Vyhodnocuje především spolupráci dítěte s kantorkami, přístup kantorek k jednotlivým levorukým dětem, spolupráci mezi kantorkou a rodiči levorukého dítěte či vzájemné vztahy mezi levorukými a pravorukými dětmi a následné možné napodobování mezi nimi.

Dále tento výzkum informuje o vybavenosti jednotlivých mateřských škol, co se pomůcek pro levoruké děti týče i o podpoře kantorek v rozvoji dominantní levé ruky malých dětí. Výsledky získané v rámci dotazníkového šetření jsou interpretovány pomocí deskriptivní statistiky v grafech.

9.1 Ověření hypotéz

- **Hypotéza číslo 1**

Předpokládá se, že dnes se již levoruké děti nepřeučují.

Hned první otázka našeho dotazníku tuto hypotézu potvrzuje. Jednalo se o otázku: „*Pokud k Vám do zařízení nastoupí hodně malé dítě a chytá hračky do obou ručiček stejně, děláte mu hned nějaký test, abyste zjistila, jaká ruka je dominantnější nebo počkáte, jakou ruku bude dítě za čas preferovat?*“ Všech 14 respondentek z celkového počtu 16 dotazovaných nám odpovědělo, že nechají dítě, aby si samo zvolilo dominantní ruku. Pouze 1 na tuto otázku odpověděla, že hned vyzkouší pár laterálních testů a také pouze 1 odpověděla, že se nejprve spojí s rodiči dítěte, než začne s dítětem pracovat v této oblasti. Čímž se potvrzuje naše hypotéza č. 1, protože většina odpovědí byla kladná, tudíž se předpokládá, že dnes se již levoruké děti nepřeučují.

V pořadí hned druhá otázka dotazníku též potvrzuje tuto hypotézu č. 1. U druhé otázky jsme se ptali: „*Dnes se už leváci nepřeučují, zkoušíte to přesto?*“ Na tuto otázku nám sice neodpovědělo jednoznačně všech 16 respondentek stejně, ovšem odpověděla nám většina – 13 dotazovaných, že se nesnaží leváky přeučit. Pouze 1 kantorka se o to pokouší a zbylé 2 sice občas zkouší dítěti přehodit pastelku v ruce, ale

nenutí ho, pokud vidí, že mu to nedělá dobře. Tudiž se i u této otázky potvrzuje hypotéza č. 1.

Tuto hypotézu č. 1 potvrzuje i desátá otázka námi vytvořeného dotazníku, ve které jsme se ptali: „*Stalo se Vám někdy, že rodiče výslovně žádali, abyste dítě násilně přeučovala?*“ Pouze 1 z respondentek nám odpověděla, že někteří rodiče skutečně vyžadují přeučování svého dítěte. Další 3 respondentky se setkaly s rodiči, kteří je nabádali, aby s dítětem zkoušely občas kreslit nebo stříhat pravou rukou, ale kantorky toto striktně odmítly a naopak si o levorukosti s rodiči dítěte promluvíly. Zbýlých 12 dotazovaných odpovědělo, že se jim nikdy nestalo, aby je rodiče o něco takového žádali. A proto se i touto otázkou potvrdila naše hypotéza č. 1.

V pořadí pátá otázka dotazníku směřuje též k hypotéze č. 1, které se týká případného rozdílu mezi levákem a pravákem. Ptali jsme se na tuto otázku: „*Zaměřujete se i na to, aby drželo levoruké dítě správně příbor při obědě?*“ 13 dotazovaných nám odpovědělo, že se zaměřují na správné držení příboru u všech dětí, bez rozdílu, zda jde o levoruké nebo o pravoruké dítě. Další 2 odpověděly, že nechávají děti v klidu najíst a tudíž se na správné držení příboru nezaměřují. A v neposlední řadě pouze jedna z respondentek uvedla, že na správné držení příboru se zaměřuje jen u hodně malých dětí. A proto se i touto otázkou potvrzuje naše hypotéza č. 1.

Hypotéza č. 1 se potvrdila všemi výše uvedenými otázkami v dotazníku.

- **Hypotéza číslo 2**

Předpokládá se, že vybrané mateřské školy mají pomůcky pro leváky, které dětem nabízejí pro snadnější práci.

Na pravdivost hypotézy č. 2 se zaměřuje čtvrtá otázka našeho dotazníku. Ptali jsme se: „*Přístupujete k levorukému dítěti jinak při běžných činnostech (jako je stříhání, kreslení, ...) a nabízíte mu speciální pomůcky pro leváky?*“ Na tuto otázku jsme dostali následující odpovědi. 14 respondentek odpovědělo, že ve své třídě speciální pomůcky pro leváky mají a dětem je nabízejí, protože jim to usnadní práci. Pouze 2 odpověděly, že ve své třídě sice také mají pomůcky pro leváky, dětem je nabízejí, ale ne každé dítě, které by tohoto mohlo využít, toho využije. Zřejmě je zvyklé na běžné pomůcky pro praváky, třeba z domova. Ovšem, ani jedna dotazovaná neodpověděla, že by ve své třídě speciální pomůcky pro leváky neměly, čímž se potvrzuje hypotéza č. 2.

Také další otázka vytvořeného dotazníku, které byla v pořadí devátá, odpovídá na naši hypotézu č. 2. Zde jsme se ptali: „*Máte ve svém školním zařízení pomůcky pro leváky (pastelky, nůžky,...) nebo si takové věci musí rodiče zajistit sami?*“ Byli jsme mile překvapeni, že na tuto otázku nám odpověděly všechny respondentky jednoznačně, tedy všech 16 zaškrtno možnost, která uvádí, že jejich škola nakupuje nejrůznější speciální pomůcky pro leváky a dětem je při nejrůznějších činnostech poskytuje. I touto otázkou se tedy potvrzuje naše druhá hypotéza.

Hypotéza č. 2 se také ověřila všemi výše uvedenými otázkami, které k této hypotéze směřovaly.

- **Hypotéza č. 3**

Předpokládá se, že nikdy nedošlo ke konfliktu pedagožek a rodičů levorukých dětí, z důvodu řešení jejich levorukosti.

Při ověřování a vyhodnocení této hypotézy č. 3 jsme použili otázku osmou v dotazníku: „*Stalo se Vám někdy, že si přišli rodiče levorukého dítěte stěžovat, že se mu pro jeho levorukost nevěnujete tak, jak byste měla (například tím, že mu neposkytnete výše zmíněné speciální pomůcky pro leváky)?*“ Na tuto otázku, jež měla potvrdit, anebo vyvrátit hypotézu č. 3 jsme dostali převážně kladnou odpověď. 14 z celkového počtu 16 respondentek nám odpovědělo, že se jim nikdy nestalo, aby se dostaly do konfliktu s rodiči levorukých dětí, kteří by si přišli stěžovat na malou pozornost, kterou jejich dětem kantorky věnují. Pouze dvě ze všech dotazovaných uvedlo, že bohužel tuto nemilou zkušenost s rodiči měly. Ovšem, v dotazníku se již neuvádí možná podotázka, která by uvedla, zda se jednalo o jednorázový konflikt nebo jestli byla situace, která vedla ke konfliktu mezi jednotlivými stranami častější. Ale díky převaze odpovědí, které vypovídaly o tom, že se kantorky nedostaly do konfliktu s rodiči kvůli jejich levorukým dětem, se potvrzuje hypotéza č. 3.

Následující desátá otázka dotazníku, směřovaná též k této hypotéze, jednalo se o: „*Stalo se Vám někdy, že rodiče výslovně žádali, abyste dítě násilně přeučovala?*“ Na tuto otázku jsme bohužel nedostali jednotnou odpověď, jak jsme zprvu předpokládali. Pouze 1 ze všech dotazovaných kantorek nám na tuto otázku odpověděla, že se bohužel setkala s rodiči, kteří vyloženě žádali, aby se jejich levoruké dítě v mateřské škole násilně přeučovalo na dítě pravoruké. Následující 3 dotazované odpověděly, že se někdy dostaly do konfliktu s rodiči dětí levorukých, kteří vyžadovali od kantorek, aby se snažily s jejich dětmi kreslit a stříhat pomocí pravé ruky, ale jak pedagožky uvádí,

ony to striktně odmítly s tím, že si o dané problematice s rodiči promluvily a jejich žádost o přeúčování se jim snažily vyvrátit. A v neposlední řadě zbylých 12 respondentek odpovědělo, že s tím se nikdy nesetkalo a takovou zkušenost tudíž nemají. Výsledky této otázky tedy směřují k naplnění hypotézy č. 3.

Hypotéza č. 3 byla potvrzena všemi, výše uvedenými otázkami.

ZÁVĚR

V naší vypracované bakalářské práci jsme se věnovali tomu, co je to laterality; laterální dominance; jaké známe druhy, stupně a typy laterality, jaké zkoušky laterality můžeme použít jak u malých dětí tak u nás dospělých; co způsobuje přeučení leváka na praváka a jaké následky u jedinců takto přeučených nastávají - a proč je dobré tyto termíny znát a využívat jich v současné době nejen v předškolní výchově, ale mnohdy i na prvním stupni základní školy.

Jak již dnes víme a i z práce je patrné, dříve se nijak neřešilo, zda je dítě levákem či nikoli a automaticky bylo přeučeno na dítě pravoruké; pokud ale stále mělo sklony k tomu, používat ruku levou, bylo za to trestáno nejrůznějšími způsoby, čímž docházelo k mnoha zbytečným negativním proměnám v jeho osobnosti, a následky onoho přeučování si často dítě neslo po zbytek celého svého života. Nejčastější a nejzávažnější negativní dopady, které ono přeučování na levorukého jedince mělo, jsou zde přehledně popsány. I díky prostudování těchto negativních změn v osobnosti jedince, které jsou patrné na levorukém dítěti, si můžeme snáze představit, jak těžké bylo mnohdy a často i dnes, přizpůsobení se oněch přeučovaných dětí většinové pravoruké společnosti.

K vypracování praktické části této práce jsme použili metodu kvantitativního šetření (dotazník). Díky dotazníkům, které se nám vrátily všechny, jsme mohli vyhodnotit každou otázku zvlášť, při čemž jsme se setkali převážně s pozitivními odpověďmi všech dotazovaných respondentek. Stoprocentní návratností se náš dotazník stává rovněž i kvalitativním, protože z otázek, které byly položeny, vyplývá, že jednotlivé pedagožky se o vzniklý jev zajímají i nad rámec svých pracovních povinností.

Cíle a hypotézy, které jsme si v kvantitativním šetření stanovili, můžeme po vyhodnocení dotazníku považovat za splněné, protože po zpracování odpovědí pedagožek, jsme u všech námi předložených otázek v dotazníku, získali na všechny odpovědi, u většiny dotazovaných, uspokojivou odpověď. Z toho vyplývá, že levorukost v dnešní době již není ničím neobvyklým a ani ničím, čeho bychom se měli obávat a násilně vytlačovat z dnešní velmi vyspělé společnosti, tak jak tomu bylo v naší republice, ještě do roku 1967. Z dotazníku také vyplývá, že v mateřských školách zařazených do našeho šetření se standardně používají speciální pomůcky pro leváky, které usnadní práci nejen levorukým, ale i pedagožkám, při názorném vysvětlování a ukazování jednotlivých činností. Dále jsme se pomocí dotazníkového šetření mohli

dozvědět, že pravoruké okolí nevnímá jinak levorukého jedince, který s nimi sdílí nejužší třídní kolektiv. Také nám dotazníkové šetření objasnilo, jak často a jestli vůbec dochází ke konfliktu mezi rodiči a pedagožkami levorukého dítěte. Mohli jsme díky tomuto šetření zjistit, že nejen rodiče, ale i pedagožky mají mnohdy na výchovu leváka odlišný pohled, ale jen zřídka kdy se na zasvěcování do základů kreslení a psaní v předškolní výchově neshodnou na jednotném postupu při následném procvičování pouze jedné ruky. A v neposlední řadě bylo díky této práci možné okrajově nastínit i možný konflikt mezi rodiči levorukého dítěte a samotným levákem, který často vzniká kvůli vzpouře malého leváka a agresivním přeučováním rodiče.

Díky praktické části této práce jsme mohli získat ucelenější pohled na levoruké dítě v současné společnosti a dostalo se nám odpovědí na nejrůznější otázky, které jsou s levorukostí u nejmenších spojené.

SEZNAM POUŽITÝCH INFORMAČNÍCH ZDROJŮ

- 1) BLAHOVCOVÁ, V.: *Levá je dobrá*. Praha: Sanoma Magazines, 2009. č. 37. ISSN 0139-6617.
- 2) DRNKOVÁ, Z., SYLLABOVÁ, R.: *Záhada leváctví a praváctví*. Praha: Avicenum, 1983.
- 3) HEALEY, J. – M.: *Leváci a jejich výchova*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-7019.
- 4) KEITH F. PUNCH.: *Základy kvantitativního šetření*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-381-9.
- 5) KŘIŠŤANOVÁ, L.: *Diagnostika laterality a metodika psaní levou rukou*. Hradec Králové: Gaudeamus, 1998. ISBN 80-7140.914-8.
- 6) ŘEZANKOVÁ, H.: *Analýza dat z dotazníkového šetření*. Praha: Professional Publishing, 2011. ISBN 978-80-7431-062-1.
- 7) SOVÁK, M.: *Metodika výchovy leváků*. Praha: SPN, 1966.
- 8) SOVÁK, M.: *Výchova leváků v rodině*. Praha: SPN, 1985.
- 9) VAGNEROVÁ, M.: *Vývojová psychologie – Dětství a dospívání*. 2. vydání. Praha: Karolinum, 2012. ISBN 978-80-2462-153-1.
- 10) VODIČKA, I.: *Nechte leváky drápat: Metodika levorukého psaní, kreslení a malování*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-479-3.
- 11) ZOCHÉ, H. – J.: *Vidím svět i z druhé strany: Mimořádné schopnosti leváků*. Praha: Ikar, 2006. ISBN 80-249-0647-3.

SEZNAM TABULEK A GRAFŮ

Seznam tabulek

Tabulka č. 1 Rozdělení schopností podle funkčnosti hemisfér	13
Tabulka č. 2 Pravděpodobnost narození levorukého potomka rodičům různých laterálních preferencí v procentech	16

Seznam grafů

Graf č. 1: Test dominance	39
Graf č. 2: Přeučování	40
Graf č. 3: Míra obtížnosti správného úchopu psacích potřeb u leváka	41
Graf č. 4: Speciální pomůcky pro leváky	42
Graf č. 5: Správné držení příboru	43
Graf č. 6: Kurz výchovy leváků	44
Graf č. 7: Výskyt leváků ve třídách v minulosti	45
Graf č. 8: Konflikt s rodiči leváků	46
Graf č. 9: Vybavenost třídy	47
Graf č. 10: Násilné přeučování	48
Graf č. 11: Kreslení leváků	49
Graf č. 12: Konflikt kantorek kvůli levákovi	50
Graf č. 13: Nápodoba pravorukého kamaráda	51
Graf č. 14: Nápodoba levorukého kamaráda	52
Graf č. 15: Četnost leváků ve třídách v současnosti	53
Graf č. 16: Posměch kvůli levorukosti	54
Graf č. 17: Levoruká dvojčata	55

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A – Dotazník	66
----------------------------	----

DOTAZNÍK PRO UČITELKY MATEŘSKÝCH ŠKOL

Dobrý den,

na úvod bych se chtěla krátce představit. Jmenuji se Veronika Nešporová a studuji třetí ročník speciální pedagogiky na Univerzitě Jana Amose Komenského v Praze. Své studium na univerzitě potřebuji zakončit bakalářskou prací, na téma mnou zvolené: „*LATERALITA U DĚTÍ PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU*“, a proto by mě zajímal Váš názor na tuto „problematiku“.

Byla bych velice ráda, kdybyste mi mohly odpovědět na krátký dotazník, který by mi při vypracovávání mé práce velice pomohl. Díky Vaším odpovědím bych mohla vyjádřit rozdíl v pohledu na leváky v minulosti a dnes a na práci s nimi. K tomuto dotazníku Vám stačí jen pero, kterým zakroužkujete odpověď, která se Vám zdá být nejlepší. Nechci nikterak poukazovat na různé přístupy jednotlivých pedagožek při práci s leváky, a proto je můj dotazník zcela anonymní.

- I. Pokud k Vám do zařízení nastoupí hodně malé dítě a chytá hračky do obou ručiček stejně, děláte mu hned nějaký test, abyste zjistila, jaká ruka je dominantnější nebo počkáte, jakou ruku bude dítě za čas preferovat?
 - A) Ano, vyzkouším pár laterálních testů**
 - B) Ne, nechám dítě, aby si samo zvolilo dominantní ruku**
 - C) Vždy se nejprve spojím s rodiči dětí, než začnu s dítětem pracovat v této oblasti.**

- II. Dnes už se leváci nepřeučují, zkoušíte to přesto?
 - A) Ne**
 - B) Ano**
 - C) Občas zkusím dítěti přehodit pastelku v ruce, ale nenutím ho, pokud vidím, že mu to nedělá dobře.**

- III. Když k Vám do zařízení nastoupí hodně malé dítě (2,5 - 3 roky), určitě mu ještě pomáháte a vysvětlujete mu, jak dobře držet pastelky, když se již snaží kreslit. Je to u leváka obtížnější nebo je to čistě individuální záležitost každého dítěte?
- A) Je to obtížnější**
 - B) Je to individuální**
 - C) Přejde mi to snadněji**
- IV. Přistupujete k levorukému dítěti jinak při běžných činnostech (jako je stříhání, kreslení,...) a nabízíte mu speciální pomůcky pro leváky?
- A) Ano, máme speciální pomůcky pro leváky, které dětem poskytujeme, usnadní jim to práci**
 - B) Ne, bereme všechny děti stejně a používáme klasické pomůcky**
 - C) Ano, nabízíme dětem speciální pomůcky, ale ne každé dítě toho využije**
- V. Zaměřujete se i na to, aby drželo levoruké dítě správně příbor při obědě?
- A) Ano, ale na to dbáme u všech dětí**
 - B) Ne, necháváme děti v klidu najíst**
 - C) Na správně držení příboru se zaměřujeme jen u hodně malých dětí**
- VI. Absolvovala jste nějaké speciální školení, které se zaměřovalo výhradně na výchovu leváků?
- A) Ano**
 - B) Ne**
 - C) Neabsolvovala, ale sama jsem si o levorukosti něco přečetla v odborných knihách a časopisech**
- VII. Pokud je Vaše praxe delší, jak 15 let, dokážete si zhruba vybavit, jestli se od roku 1999 až po současnost počet leváků ve Vaší třídě zvyšuje?
- A) Ano, leváků je podstatně více**
 - B) Ne, nepřijde mi, že by se počet zvyšoval**
 - C) Nedovedu si vybavit, zda jde o vyšší číslo**
 - D) Má praxe není natolik dlouhá, abych mohla na tuto otázku odpovědět**

- VIII. Stalo se Vám někdy, že si přišli rodiče levorukého dítěte stěžovat, že se mu pro jeho levorukost nevěnujete tak, jak byste měla (například tím, že mu neposkytnete výše zmíněné speciální pomůcky pro leváky?).
- A) Ano, někteří se domnívají, že děti zanedbáváme**
 - B) Ne, to se mi ještě nestalo**
- IX. Máte ve svém školním zařízení pomůcky pro leváky (pastelky, nůžky,...) nebo si takové věci musí rodiče zajistit sami?
- A) Ano, naše škola nakupuje i nejrůznější pomůcky pro leváky**
 - B) Ne, nemáme speciální pomůcky, ale děti si je mohou nosit**
- X. Stalo se Vám někdy, že rodiče výslovně žádali, abyste dítě násilně přeučovala?
- A) Ano, někteří rodiče to sami vyžadují**
 - B) Ne, to se mi nikdy nestalo**
 - C) Ano, někteří rodiče mě nabádali, abych s dítětem zkoušela kreslit a stříhat pravou rukou, ale toto jsem striktně odmítla a s rodiči si o této problematice promluvila**
- XI. Myslíte si, že levoruké děti hůře kreslí?
- A) Ano**
 - B) Je to individuální**
 - C) Ne**
 - D) Myslím si, že mnoho leváků kreslí lépe**
- XII. Přišla jste někdy do konfliktu s kolegyní, která se snažila dítě přeučit a vy jste s tím nesouhlasila, nebo naopak?
- A) Ano, stalo se mi to**
 - B) Ne, to jsem nikdy nezažila**
- XIII. Všimla jste si někdy toho, že by se snažilo levoruké dítě napodobovat pravoruké kamarády a samo uchopovalo tužku do opačné ruky, než je mu přirozené – třeba jen ze zvědavosti?
- A) Ano, občas se to stává, ale spíše u hodně malých dětí**
 - B) Ne, toho jsem si ještě ve své třídě nevšimla**
 - C) Ano, někdy to dělají i předškoláci, ale spíše jen z té zvědavosti**

- XIV. Stalo se Vám někdy, že by naopak pravoruké děti zkoušely napodobovat držení tužky těch levorukých?
- A) Ano, zřídka to zaznamenávám**
 - B) Ne, toho jsem si nikdy nevšimla**
 - C) Ano, každé dítě je zvědavé a takové věci zkouší, u nás ve třídě si tím prošlo snad každé dítě**
- XV. Kolik máte tento rok ve třídě levorukých dětí?
- A) 1 – 3**
 - B) 4 – 6**
 - C) 7- 10**
 - D) Žádné levoruké dítě letos ve třídě nemáme**
- XVI. Stalo se Vám někdy, že by bylo levoruké dítě terčem posměchu, ne kvůli vzhledu, ale právě kvůli tomu, že preferuje levou ruku?
- A) Ne, to se nám ve třídě ještě nestalo**
 - B) Ano, jeden rok tu tato situace opravdu nastala**
 - C) Nemyslím si, že by si malé děti všimaly, kdo kterou ruku používá, už jen proto, že je mnoho dětí stále nevyhraněných**
 - D) I kdyby si děti všimly, že jejich kamarád používá opačnou ruku oproti nim, nemyslím si, že by se stal terčem posměchu; malé děti nedělají rozdíly**
- XVII. Měla jste někdy ve třídě dvojčata, obě levoruká?
- A) Ne, takovou zkušenost nemám**
 - B) Stalo se mi, že jsem měla dvojčata, ale obě pravoruká**
 - C) Ano, dvojčata jsem ve třídě sice měla, ale jen jedno z nich bylo levoruké**
 - D) Jednou jsem skutečně měla ve třídě dvojčata, obě levoruká**

Tímto dotazník končí a já Vám moc děkuji, že jste si našly čas a pomohly mi odpovědět na mé otázky, které pro mě budou velkým přínosem a studijním materiálem při psaní mé bakalářské práce.

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Veronika Nešporová

Obor: Speciální pedagogika – vychovatelství

Forma studia: Prezenční

Název práce: Lateralita u dětí předškolního věku

Rok: 2015

Počet stran textu bez příloh: 54

Celkový počet stran příloh: 4

Počet titulů českých použitých zdrojů: 11

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 0

Počet internetových zdrojů: 0

Počet ostatních zdrojů: 0

Vedoucí práce: PhDr. Alice Bosáková